

ΓΙΑΝΝΗΣ Ι. ΠΑΣΣΑΣ

έκφραση έκθεση γ' γενικού λυκείου

[τα Είδη λόγου και η Πειθώ]

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ
ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ
www.patakis.gr

ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΛΥΚΕΙΟ

Περιεχόμενα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο: Περιληπτική Απόδοση Κειμένων	9
1.1. Στοιχεία θεωρίας	9
1.2. Απαντημένα θέματα	14
1.3. Θέματα για εξάσκηση	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο: Η Προσυγγραφική Φάση στην Παραγωγή Λόγου ...	40
2.1. Στοιχεία θεωρίας	40
2.1.1. Το επιχειρηματολογικό κείμενο	40
2.1.2. Η δομή του επιχειρηματολογικού κειμένου	41
2.1.3. Η γλώσσα του επιχειρηματολογικού κειμένου	43
2.1.4. Οι κειμενικοί τύποι	43
2.1.5. Η αξιολόγηση της έκθεσης	55
2.2. Απαντημένα θέματα	59
2.3. Θέματα για εξάσκηση	70
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο: Η Παράγραφος (στα επιχειρηματολογικά κείμενα) ..	73
3.1. Στοιχεία θεωρίας	73
3.1.1. Η δομή της παραγράφου	73
3.1.2. Οι τρόποι ανάπτυξης της παραγράφου	78
3.1.3. Η άσκηση Β1 των Πανελλαδικών Εξετάσεων	85
3.1.4. Η συνοχή των δομικών μερών της παραγράφου	86
3.2. Απαντημένα θέματα	91
3.3. Θέματα για εξάσκηση	94
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο: Σημεία Στίξης	105
4.1. Στοιχεία θεωρίας	105
4.2. Απαντημένα θέματα	109
4.3. Θέματα για εξάσκηση	110

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο: Το Ρήμα και τα Παρεπόμενά του	112
5.1. Στοιχεία θεωρίας	112
5.1.1. Φωνές και Διαθέσεις	112
5.1.2. Χρόνοι	114
5.1.3. Εγκλίσεις	116
5.1.4. Πρόσωπα και Αριθμοί	117
5.2. Απαντημένα θέματα	117
5.3. Θέματα για εξάσκηση	118
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο: Οι Λειτουργίες του Λόγου	 120
6.1. Στοιχεία θεωρίας	120
6.2. Απαντημένα θέματα	121
6.3. Θέματα για εξάσκηση	123
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο: Οι Σημασίες των Λέξεων	 127
7.1. Στοιχεία θεωρίας	127
7.1.1. Ομωνυμία	128
7.1.2. Παρωνυμία	129
7.1.3. Πολυσημία	130
7.1.4. Συνωνυμία	131
7.1.5. Αντωνυμία	132
7.1.6. Υπωνυμία	134
7.2. Θέματα για εξάσκηση	136
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8ο: Τρόποι & Μέσα Πειθούς	 141
8.1. Στοιχεία θεωρίας	141
8.1.1. Επίκληση στη λογική	141
8.1.2. Επίκληση στο συναίσθημα του δέκτη	141
8.1.3. Επίκληση στο ήθος του πομπού	142
8.1.4. Επίθεση στο ήθος του αντιπάλου	143
8.1.5. Επίκληση στην αυθεντία	143
8.2. Απαντημένα θέματα	143
8.3. Θέματα για εξάσκηση	146
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9ο: Είδη Συλλογισμών	 157
9.1. Στοιχεία θεωρίας	157
9.1.1. Είδη συλλογισμών ως προς την πορεία της σκέψης	157
9.1.2. Είδη συλλογισμών ως προς το είδος των προκειμένων προτάσεων	158

9.2. Απαντημένα θέματα	159
9.3. Θέματα για εξάσκηση	164
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10ο: Αξιολόγηση Επιχειρήματος	167
10.1. Στοιχεία θεωρίας	167
10.1.1. Το παραγωγικό επιχείρημα	167
10.1.2. Το επαγωγικό επιχείρημα	168
10.1.3. Το υποθετικό επιχείρημα	169
10.1.4. Το διαζευκτικό επιχείρημα	169
10.2. Απαντημένα θέματα	169
10.3. Θέματα για εξάσκηση	176
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11ο: Τεκμήρια	178
11.1. Στοιχεία θεωρίας	178
11.2. Απαντημένο θέμα	178
11.3. Θέματα για εξάσκηση	179
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12ο: Διαφημιστικός Λόγος	181
12.1. Στοιχεία θεωρίας	181
12.1.1. Είδη διαφημιστικού λόγου	181
12.1.2. Μέσα & τεχνικές διαφημιστικής πειθούς	183
12.1.3. Η γλώσσα της διαφήμισης	183
12.2. Απαντημένο θέμα	184
12.3. Θέματα για εξάσκηση	185
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13ο: Επιστημονικός Λόγος	188
13.1. Στοιχεία θεωρίας	188
13.2. Απαντημένο θέμα	189
13.3. Θέματα για εξάσκηση	191
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14ο: Πολιτικός Λόγος	194
14.1. Στοιχεία θεωρίας	194
14.2. Απαντημένο θέμα	195
14.3. Θέματα για εξάσκηση	197
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 15ο: Δημοσιογραφικός Λόγος	200
15.1. Στοιχεία θεωρίας	200
15.2. Απαντημένα θέματα	200
15.3. Θέμα για εξάσκηση	205

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 16ο: Το Δοκίμιο	208
16.1. Στοιχεία θεωρίας	208
16.1.1. Τα είδη του δοκιμίου	208
16.1.2. Η γλώσσα του δοκιμίου	209
16.1.3. Η πειθώ στο δοκίμιο	210
16.2. Απαντημένα θέματα	210
16.3. Θέματα για εξάσκηση	214
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	221

1.1. Στοιχεία θεωρίας

Η περίληψη δεν αποτελεί ένα ανεξάρτητο είδος λόγου (όπως, για παράδειγμα, η περιγραφή ή η αφήγηση), αλλά ένα «μετακείμενο» με το οποίο αποδίδεται συνοπτικά το περιεχόμενο ενός προϋπάρχοντος αυθεντικού κειμένου. Παρ' όλα αυτά, η χρησιμότητά της είναι σπουδαία, τόσο ως διαδικασία που απαιτεί από τον πομπό αναπτυγμένη αναλυτική και γλωσσική ικανότητα, όσο και ως αποτέλεσμα με πολλαπλές εφαρμογές στην καθημερινή επικοινωνία (σημειώσεις σε διάλεξη, παρουσίαση έργων τέχνης κτλ.).

Γι' αυτούς ακριβώς τους λόγους εντάχθηκε στην εκπαίδευση (πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια) ως ανεξάρτητο διδακτικό αντικείμενο στο πλαίσιο του μαθήματος της Νεοελληνικής Γλώσσας. Βέβαια, η «σχολική» περίληψη, ακριβώς επειδή αποτελεί αντικείμενο διδασκαλίας και αξιολόγησης και όχι ένα αυθόρμητα παραγόμενο κείμενο, διαφοροποιείται σημαντικά από τις «χρηστικές» περιλήψεις. Ειδικότερα, η σχολική περίληψη ανήκει στο ευρύτερο είδος της «πληροφοριακής – περιγραφικής» περίληψης:¹ έχει προκαθορισμένη έκταση (περίπου το 1/3 του αυθεντικού κειμένου· στις Πανελλαδικές Εξετάσεις, 70 έως 90 ή 80 έως 100 ή, συνήθως, 100 έως 120 λέξεις), γεγονός που ουσιαστικά καθορίζει και τον βαθμό αφαίρεσης στον οποίο «αναγκάζεται» να προβεί ο μαθητής. Έπειτα, η σχολική περίληψη, λόγω του πληροφοριακού της χαρακτήρα, οφείλει να είναι περισσότερο «αντικειμενική» από τις «χρηστικές», καθώς δεν επιτρέπεται να περιλαμβάνει

1. Σύμφωνα με τις «Οδηγίες για τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων στο Ενιαίο Λύκειο» (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2001) εξίσου αποδεκτή στις Πανελλαδικές Εξετάσεις είναι και η «απλή σύκνωση», η περίληψη δηλαδή εκείνη που ξεκινά κατευθείαν από τις ιδέες του κειμένου και ταυτίζεται με τον συγγραφέα του. Παρ' όλα αυτά, στα βαθμολογικά κέντρα κυριαρχεί η πρακτική να «πριμοδοτείται» στη συνολική αποτίμηση της περίληψης των μαθητών η «πληροφοριακή».

προσωπικά σχόλια του συντάκτη της ή να προσθέτει πληροφορίες, αλλά επιβάλλεται να αποδίδει πιστά τις επιλογές του συγγραφέα του αυθεντικού.

Στο βιβλίο αυτό, καθότι αναφερόμαστε μόνο στη σχολική περίληψη, θα περιοριστούμε στην ανάπτυξη ενός θεωρητικού, αλλά και πρακτικού μοντέλου περιληπτικής απόδοσης πραγματολογικών (πληροφοριακών) και επιχειρηματολογικών (πειθούς) κειμένων, αυτών δηλαδή που διδάσκονται και εξετάζονται στη Μέση Εκπαίδευση. Η διαδικασία αυτή θα βασιστεί πάνω στη «διφυή» φύση της ίδιας της περίληψης: την πρόσληψη (επεξεργασία του περιεχομένου του αυθεντικού κειμένου) και την παραγωγή (συγγραφή ενός νέου κειμένου που ανασυνθέτει τις πληροφορίες που προέκυψαν από την ανάγνωση). Το μοντέλο που προτείνεται είναι (για μια σειρά λόγων που θα εκτεθούν στη συνέχεια) αυτό των «σημειώσεων σε συνεχή λόγο» αντί των «πλαγιωτίτων» που έχει κυριαρχήσει τα τελευταία χρόνια στη διδακτική πρακτική και ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό για τις εξαιρετικά χαμηλές επιδόσεις των μαθητών στην περιληπτική απόδοση κειμένων στις Πανελλαδικές Εξετάσεις, όπως αποδεικνύεται από όλες τις στατιστικές έρευνες.

A. Πρόσληψη του κειμένου

Η πράξη της ανάγνωσης και αποκωδικοποίησης ενός αυθεντικού κειμένου είναι μια εξαιρετικά περίπλοκη διαδικασία, καθώς εξαρτάται από πλήθος παραγόντων, υποκειμενικών (γνώσεις, αντιλήψεις, προκαταλήψεις κτλ. του αναγνώστη), αλλά και αντικειμενικών (πολιτιστικά, κοινωνικά, πολιτικά κτλ. συμφραζόμενα). Μπορούμε, πάντως, γενικά να πούμε πως, διαβάζοντας, ο αναγνώστης κατασκευάζει μία «υπερδομή» του κειμένου, απομονώνει δηλαδή τις βασικές πληροφορίες που λαμβάνει και τις τοποθετεί μέσα σε ένα πλέγμα σχέσεων που αναδεικνύουν το νόημά τους. Η κατασκευή αυτή επιτυγχάνεται μέσω κάποιων επιμέρους νοητικών διεργασιών, οι οποίες αποτελούν στην πραγματικότητα και λειτουργίες πύκνωσης απαραίτητες για να αποδοθεί περιληπτικά ένα αυθεντικό κείμενο:

- 1) **Απαλοιφή:** παραλείπονται οι δευτερεύουσες πληροφορίες, εκείνες δηλαδή που συμβάλλουν απλώς στην κατανόηση των κύριων. Αυτό δε σημαίνει, βέβαια, πως οι πληροφορίες αυτές διαγράφονται από τον νου του αναγνώστη· αντιθέτως, καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό το τελικό επίπεδο της πρόσληψης των βασικών ιδεών.
- 2) **Επιλογή:** οι πιο σημαντικές από τις πληροφορίες του αυθεντικού κειμένου υιοθετούνται αυτούσιες (στο επίπεδο του περιεχομένου και όχι της μορφής) στην περίληψη.
- 3) **Γενίκευση και σύνθεση:** με τη γενίκευση ένα σύνολο πληροφοριών αντικαθίσταται από ένα υπερώνυμο (π.χ. οι έννοιες «μαθητές» και «καθηγητές» από την έννοια «σχολική κοινότητα»), ενώ με τη σύνθεση ένα σύνολο ετερογενών πληροφοριών αντικαθίσταται από έναν συνθετικό όρο που δηλώνει την αιτιακή

τους σχέσης (π.χ. οι πράξεις «ενημέρωση», «ευαισθητοποίηση» και «ενεργοποίηση» των πολιτών μπορεί να αντικατασταθεί από την πράξη «δημιουργία κοινωνίας πολιτών»).

- 4) **Συναγωγή:** η ανάλυση ή σύνθεση στοιχείων που δεν αναφέρονται ρητά στο αυθεντικό κείμενο, προέρχονται από διαφορετικά χωρία του κτλ. (π.χ. «ένα παιδί που πεθαίνει σε κάποια χώρα της Αφρικής από έλλειψη πόσιμου νερού δε φαίνεται να συγκινεί τη διεθνή κοινότητα» → η διεθνής κοινότητα αδιαφορεί για τα προβλήματα των παιδιών του Τρίτου Κόσμου).

Στην πράξη η φάση της πρόσληψης (όσον αφορά την άσκηση της περιληπτικής απόδοσης κειμένων στις Πανελλαδικές Εξετάσεις) προτείνεται να ολοκληρωθεί σε δύο στάδια που αντιστοιχούν σε δύο διαδοχικές αναγνώσεις του αυθεντικού κειμένου:

1ο Στάδιο: Πρώτη (συνεχής) ανάγνωση → Εύρεση του νοηματικού κέντρου

Με την πρώτη συνεχή ανάγνωση του κειμένου ο συντάκτης της περίληψης στοχεύει στον εντοπισμό και την καταγραφή:

- 1) Του κεντρικού θέματος του κειμένου, αλλά και της θέσης του συγγραφέα απέναντί του.
- 2) Πληροφοριών για την ταυτότητα του κειμένου (κειμενικό είδος – συντάκτης).

2ο Στάδιο: Δεύτερη (διακοπόμενη και παλίνδρομη) ανάγνωση → Εύρεση των θεματικών κέντρων & Σύνταξη σημειώσεων

Η δεύτερη ανάγνωση του κειμένου δεν είναι πλέον συνεχής, αφού διακόπτεται και επαναλαμβάνεται, για παράδειγμα, σε σημεία δυσνόητα για τον αναγνώστη ή για να εκτιμηθεί εκ νέου μία προηγούμενη άποψη του συγγραφέα υπό το πρίσμα άλλων απόψεών του που έπονται.

Για την επιτυχία του σταδίου αυτού προτείνεται:

- 1) Το «κομμάτισμα» των παραγράφων αρχικά στα βασικά δομικά τους μέρη (θεματική πρόταση, λεπτομέρειες, κατακλείδα) κι έπειτα των λεπτομερειών στις επιμέρους βασικές λεπτομέρειες.
- 2) Ο εντοπισμός και η υπογράμμιση σε καθένα από τα «κομμάτια» του αυθεντικού κειμένου με τη βοήθεια των λειτουργιών πύκνωσης που προαναφέρθηκαν (απαλοιφή, επιλογή, γενίκευση και σύνθεση, συναγωγή):
 - α. Των «λέξεων-κλειδιών» κάθε παραγράφου (θεματικά κέντρα ή βασικές λεπτομέρειες).
 - β. Των διαρθρωτικών λέξεων ή φράσεων που αποκαλύπτουν τις νοηματικές σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των επιμέρους θεματικών κέντρων.²

2. Δύο βασικές αδυναμίες των περιλήψεων των μαθητών, που εντοπίζουμε στα βαθμολογικά κέντρα τα τελευταία χρόνια, οφείλονται αφενός στην προσπάθεια των μαθητών να αποδώ-

Β. Παραγωγή της περίληψης

Μετά την πρόσληψη του κειμένου, την επιλογή δηλαδή των κυριότερων σημείων του περιεχομένου και την αποκωδικοποίησή τους, ακολουθεί η συνθετική φάση, η συγγραφή της περίληψης. Στη φάση αυτή το ενδιαφέρον εστιάζεται στη μορφή και όχι πλέον στο περιεχόμενο, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι τα δύο αυτά επίπεδα της γλώσσας είναι απολύτως διακριτά μεταξύ τους.

Όπως τονίστηκε στην εισαγωγή του κεφαλαίου, η περίληψη στην οποία αναφερόμαστε είναι η σχολική, γεγονός που θέτει ορισμένους περιορισμούς στον συντάκτη της:

- 1) **Έκταση:** Η σχολική περίληψη είναι εκτεταμένη, η έκτασή της δηλαδή καθορίζεται περίπου στο 1/3 του αυθεντικού κειμένου. Επομένως, σε αυτή περιλαμβάνονται το νοηματικό κέντρο του αυθεντικού κειμένου και τα θεματικά κέντρα των επιμέρους παραγράφων (θέμα και βασικές λεπτομέρειες).
- 2) **Ύφος:** Το ύφος είναι «πληροφοριακό», επιλέγεται δηλαδή η τριτοπρόσωπη οπτική γωνία, ο «αχρονικός» ενεστώτας και, συνήθως, η παθητική σύνταξη, ενώ ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στην αντικειμενικότητα παρουσίασης του περιεχομένου του αυθεντικού κειμένου, στην απουσία δηλαδή αξιολογικών κρίσεων και σχολίων. Αποφεύγεται, επίσης, στο μέτρο του δυνατού, η επανάληψη αυτούσιων φράσεων του πρωτότυπου κειμένου, που ενδεχομένως προδίδουν δυσκολίες κατανόησης του περιεχομένου του.³
- 3) **Δομή:** Στην περίληψη γίνεται ευρεία χρήση των μέσων συνοχής και συνεκτικότητας (π.χ. συνδέσμων και διαρθρωτικών λέξεων και φράσεων δηλωτικών των νοηματικών σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ των επιμέρους νοημάτων του αυθεντικού κειμένου· βλ. 3ο Κεφάλαιο, Η Παράγραφος). Γίνονται, ακόμη, μεταγλωσσικές παρεμβάσεις από τον συντάκτη της περίληψης, για να δηλωθούν οι γλωσσικές πράξεις του συντάκτη του αυθεντικού κειμένου. Στη συνέχεια παρατίθεται ένα σύνολο ρημάτων (μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην ενεργητική ή την παθητική φωνή ή και να «ονοματοποιηθούν») με τα οποία επιτυγχάνεται ο στόχος αυτός:

σουν τις λέξεις ή φράσεις που υπογράμμισαν με μηχανιστικές παραφράσεις (π.χ. μέσω της, ευρύτατα διαδεδομένης στη διδακτική πρακτική, «τεχνικής» των συνωνύμων), αφετέρου στην πλήρη αδυναμία να αντιληφθούν το αυθεντικό κείμενο ως συνεχή λόγο με αλληλουχία νοημάτων και στη μηχανιστική απόδοση της αλληλουχίας αυτής με φράσεις όπως «στη συνέχεια ο συγγραφέας τονίζει...», «ακολουθώς υπογραμμίζει...» κτλ. Και στις δύο περιπτώσεις αποδεικνύεται η αδυναμία κατανόησης του κειμένου, με αποτέλεσμα την απώλεια μονάδων στο επίπεδο του περιεχομένου.

3. Η παράφραση έχει μετατραπεί σε εμμονή της διδασκαλίας της περίληψης, με αποτέλεσμα οι μαθητές να αντιμετωπίζουν πλέον την περίληψη όχι ως μία άσκηση κατανόησης, αλλά σαν λεξιλογική. Θυμίζουμε ότι στην περίληψη αποδίδουμε το περιεχόμενο ενός ολόκληρου θεματικού κέντρου μιας παραγράφου (ενός από τα τμήματα στα οποία την «κομματιάσαμε») και όχι μιας αποσπασματικής φράσης της.

Για τη δήλωση της δομής: αρχίζει, συνεχίζει, τελειώνει, καταλήγει, συμπεραίνει, ανακεφαλαιώνει κτλ.

Για τη δήλωση του περιεχομένου: αναφέρει, παρατηρεί, σημειώνει, επισημαίνει, υπογραμμίζει, υποστηρίζει, διαπιστώνει, ισχυρίζεται, διερωτάται, απαντά, διευκρινίζει, αναλύει, επεξηγεί, αναρωτιέται, απορεί, ορίζει, αιτιολογεί, κρίνει, αξιολογεί, επιχειρηματολογεί, τεκμηριώνει, συμφωνεί, διαφωνεί, απορρίπτει, αντικρούει, συγκρίνει, αντιθέτει, προτείνει, συμβουλεύει, εύχεται, προβλέπει κτλ.

Κλείνοντας το θεωρητικό μέρος του κεφαλαίου, παραθέτουμε τα κριτήρια αξιολόγησης της περίληψης, καθώς και ορισμένους άξονες βαθμολόγησής της στις Πανελλαδικές Εξετάσεις, όπως δίνονται στις οδηγίες του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και των συντονιστών στα βαθμολογικά κέντρα της χώρας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ (0-12 μονάδες)

Θετικά στοιχεία θεωρούνται:

- 1) Η σύλληψη του νοηματικού πυρήνα του κειμένου.
- 2) Η πλήρης κατανόηση του κειμένου.
- 3) Ο εντοπισμός των κυριότερων ιδεών και πληροφοριών του κειμένου.

Αρνητικά στοιχεία θεωρούνται:

- 1) Η αδυναμία κατανόησης και η απόκλιση από τον νοηματικό πυρήνα.
- 2) Η επιλογή δευτερευουσών ιδεών σε βάρος των κύριων.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

- 1) Γίνονται αποδεκτοί και οι δύο τύποι περίληψης: α. Που εισάγει απευθείας στις ιδέες του κειμένου. β. Που ξεκινά με την παρουσίαση του κειμένου (συγγραφέας, κειμενικό είδος, νοηματικό κέντρο).
- 2) Οι βαθμολογητές δε μετρούν αυστηρά («λέξη προς λέξη») την έκταση της περίληψης. Η μη τήρηση του ορίου έως +/- 10% γίνεται αποδεκτή. Για κάθε δέκα (10) λέξεις πέραν του ποσοστού αυτού αφαιρείται μία (1) μονάδα.

ΜΟΡΦΗ (0-8 μονάδες)

Θετικά στοιχεία θεωρούνται:

- 1) Η ορθή χρήση της γλώσσας σε όλα τα επίπεδα.
- 2) Η χρήση ορθού πληροφοριακού ύφους.

Αρνητικά στοιχεία θεωρούνται:

- 1) Αυτούσια μεταφορά λέξεων του κειμένου στην περίληψη.
- 2) Τα λάθη στη χρήση της γλώσσας.
- 3) Η άσκηση κριτικής και σχολιασμού στις απόψεις που διατυπώνονται στο αρχικό κείμενο.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ:

Μία περίληψη που περιορίζεται στην αυτούσια αντιγραφή χωρίων του αυθεντικού κειμένου (ακόμα και αν είναι εύστοχη η επιλογή των βασικών πληροφοριών του) δεν μπορεί να αξιολογηθεί με βαθμολογία μεγαλύτερη των οκτώ (8) έως δέκα (10) μονάδων.

ΔΟΜΗ (0-5 μονάδες)

Θετικά στοιχεία θεωρούνται:

- 1) Η συγγραφή ενός κειμένου με συνοχή του λόγου και συνεκτικότητα των ιδεών.
- 2) Η ικανότητα εντοπισμού των δομικών επιλογών στο αρχικό κείμενο.
- 3) Η επιτυχής χρήση συνδετικών μέσων.

Αρνητικά στοιχεία θεωρούνται:

- 1) Η έλλειψη συνοχής και συνεκτικότητας.
- 2) Η μηχανιστική παρακολούθηση της δομής του πρωτότυπου κειμένου.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ:

Για την έλλειψη συνοχής στη δομή και συνεκτικότητας στο περιεχόμενο της περίληψης αφαιρούνται κατ' εκτίμηση των βαθμολογητών από μία (1) έως τρεις (3) μονάδες.

1.2. Απαντημένα θέματα

1.2.1. Να αποδώσετε περιληπτικά το περιεχόμενο του κειμένου που ακολουθεί σε μία παράγραφο με έκταση 100 έως 120 λέξεων.

1η ΦΑΣΗ

Ανάγνωση του κειμένου

Κλυδωνισμούς, άλλοτε ισχυρότερους και άλλοτε ασθενέστερους, περνούν ανέκαθεν όλοι οι κοινωνικοί θεσμοί στο διάβα της ιστορίας. Για τον απλούστατο λόγο ότι οι όροι της ζωής, της συλλογικής και της ατομικής, του ανθρώπου βρίσκονται σε αέναη μεταβολή και είναι πολύ φυσικό οι προσωρινά παγιωμένες μορφές του κοινωνικού βίου να κλονίζονται από την πίεση των νέων αναγκών που δεν μπορούν πια να τις ικανοποιήσουν. Βέβαια, οι θεσμοί αντιστέκονται στη ροή, επιζούν ακόμα και τότε που έχουν πάψει να λειτουργούν τα γενεσιουργά τους αίτια, αυτοσυντηρούνται κατά κάποιο τρόπο από την αίγλη που τους έχει δώσει η μακροζωία (υπάρχει κοντά στη φυσική και μια ιστορική «αδράνεια»). Εάν κατορθώσουν να προσαρμοστούν στις νέες καταστάσεις με αποφασιστικές παραχωρήσεις και με την ανακαίνισή τους να νικήσουν την «αμφισβήτηση» (η οποία στην

ιστορία εμφανίζεται με πολλές μορφές· το φάσμα τους απλώνεται από την «ακαδημαϊκή» επίκριση έως τη «λαϊκή» ανταρσία), σώζουν πότε περισσότερα και πότε λιγότερα στοιχεία από τον πυρήνα τους. Στην αντίθετη περίπτωση, η αποσύνθεσή τους είναι αναπόφευκτη· τόσο περισσότερο όσο (καθώς συμβαίνει σχεδόν κατά κανόνα στην ιστορία) έχει από μακρούς χρόνους προετοιμαστεί με μια «διάβρωση» που, επειδή γίνεται στο εσωτερικό τους (κάποτε και από εκείνους που έχουν ίσα ίσα ταχθεί να τους προστατεύουν), δε γίνεται αντιληπτή παρά μόνο όταν έχει πια συντελεστεί το αποτέλεσμα.

Και της οικογένειας ο θεσμός, από τότε που μπορούμε να παρακολουθήσουμε την ιστορία του μέσα στον κύκλο και του δικού μας πολιτισμού και άλλων παλαιότερων ή χρονικά παράλληλων, έχει γνωρίσει πολλές «δοκιμασίες» που τον υποχρέωσαν να αλλάξει δομή, τύπο, οργάνωση. Η μορφή, λ.χ., της λεγόμενης στη γλώσσα των ειδικών «πυρηνικής» οικογένειας (άντρας + γυναίκα + παιδιά ως την ενηλικίωσή τους ή περίπου), όπως την έχουμε σήμερα, είναι σχετικά πολύ πρόσφατη και επικράτησε στον δυτικό πολιτισμό. Παλαιότερα η δομή της οικογένειας ήταν σύνθετη και περίπλοκη: λ.χ., οι αδερφοί της μητέρας, καθώς και τα αρσενικά παιδιά που παντρεύονταν έμεναν μέσα στην οικογένεια και αποτελούσαν οργανικά μέλη της, με διάφορες σχέσεις προς τον αρχηγό και με ποικίλες θέσεις στην ιεραρχία της. Στους χρόνους μας όμως, κάτω από την πίεση πλήθους παραγόντων (τα αποτελέσματα στη σφαίρα της ιστορικής πραγματικότητας έρχονται όχι από μια και μονοειδή, αλλά από πολλές και πολυειδείς αιτίες), η «πυρηνική» οικογένεια δίνει την εντύπωση ότι με γοργό ρυθμό πηγαίνει προς τη διάλυση. Και αυτό ακριβώς είναι το πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε.

Πώς προετοιμάστηκε και τελικά κορυφώθηκε η κρίση που απειλεί σήμερα να διαλύσει την οικογένεια με τη μορφή που γνωρίζουμε σήμερα; Κύρια αιτία, κατά τη γνώμη μου, είναι το γεγονός ότι από τότε που με την τεχνολογική πρόοδο, τον θρίαμβο της μηχανής, επιμερίστηκε και διαφοροποιήθηκε η εργασία σε βαθμό άγνωστο έως τώρα στην ιστορία του Γένους, η οικογένεια άρχισε να παραιτείται από τις παραδοσιακές λειτουργίες της, τη μια ύστερα από την άλλη. Το οικογενειακό οργανωμένο «σπίτι» ήταν επί αιώνες το κέντρο όπου (με κοινωνική αναγνώριση και προστασία) ικανοποιούνταν οι βασικές ανάγκες της ζωής του ανθρώπου: όχι μόνο ο έρωτας και η τεκνογονία, η αγωγή των παιδιών και η ψυχαγωγία της «συντροφιάς», αλλά και το μαγείρεμα, το νοικοκύρεμα (ράψιμο, πλύσιμο, συγύρισμα κτλ.) και η περίθαλψη στην αρρώστια και στα γηρατειά. Όλα αυτά τα αγαθά άλλοτε δεν μπορούσε να τα αποκτήσει και να τα εξασφαλίσει κανείς παρά με τον γάμο και τη σύσταση οικογένειας. Και κινδύνευε να τα χάσει, όλα ή τα περισσότερα, όταν ο συμβιωτικός αυτός αστερισμός για τον ένα ή για τον άλλο λόγο διαλυόταν. Ο εργένης και το γεροντοπαλίκαρα, η χήρα ή η χωρισμένη γυναίκα ήσαν πολύ δυστυχείς, κατά κάποιο τρόπο ακρωτηριασμένοι, ανά-

πηροί άνθρωποι που υπέφεραν από τη μόνωση και την εγκατάλειψη. Σήμερα στις «εξελιγμένες» κοινωνίες τα πράγματα έχουν αλλάξει ριζικά. Από τότε που η γυναίκα, και παντρεμένη, ακόμα και μητέρα παιδιών, εργάζεται βιοποριστικά έξω από το «σπίτι», οι πλείστες από τις ανάγκες που αναφέραμε ικανοποιούνται χωρίς την οικογένεια. Τα παιδιά από τους πρώτους μήνες της ζωής παραδίνονται στη φροντίδα της *baby-sitter*, έπειτα του νηπιαγωγείου και αργότερα του σχολείου (όπου μένουν και για το μεσημέρι). Το εστιατόριο αντικατασταίνει τη σπιτική κουζίνα, τα έτοιμα φαγητά είναι πιο βολικά και οικονομικότερα, ιδίως όταν έχει να περιποιηθεί κανείς στο σπίτι του πολλούς φίλους. Το «νοικοκύρεμα» το έχουν αναλάβει τα ραφεία, τα πλυντήρια, τα καθαριστήρια. Και η περίθαλψη γίνεται πλέον στα νοσοκομεία και στους οίκους ευγηρίας. Όσο για την ψυχαγωγία, πόσοι τη χαίρονται σήμερα μέσα στην «οικογένεια»; Όταν βραδιάσει, ή τα Σαββατοκύριακα, όλοι τρέχουν να εγκαταλείψουν την «εστία» (σχεδόν πανικόβλητοι) για κέντρα διασκέδασεων, ή για τη δέθεν εξοχή. Έτσι, η οικογένεια χάνει πλέον κάθε λόγο ύπαρξης και διαλύεται. Απόδειξη: πόσο πολλαπλασιάζονται κάθε χρόνο τα διαζύγια σε όλες τις ηλικίες. Κατά κύριο λόγο φυσικά στις πόλεις.

Θα ήταν πάντως μεγάλη ατυχία για την ανθρωπότητα να διαλυθεί η οικογένεια. Γιατί, αν σε όλες τις άλλες λειτουργίες της μπορεί να αντικατασταθεί με άλλου είδους κοινωνικές υπηρεσίες, καμιά άλλη αρχή ή οργάνωση δεν είναι δυνατόν να την αναπληρώσει στην αγωγή των παιδιών. Όχι απλώς θεωρητικά, και πειραματικά έχει αποδειχτεί ότι κανένα περιβάλλον δεν μπορεί να εξασφαλίσει και να εγγυηθεί την ψυχική ευστάθεια και την πνευματική υγεία του παιδιού όσο η οικογένεια.

Ε.Π. Παπανούτσος, «Η κρίση της οικογένειας»,
Η κρίση του πολιτισμού μας, εκδ. Φιλιππότη, 1978

2η ΦΑΣΗ

Επεξεργασία του κειμένου & Σύνταξη σημειώσεων

1η ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ		
ΔΟΜΗ	ΚΕΙΜΕΝΟ	ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
Θεματική	<u>Κλυδωνισμούς</u> , άλλοτε ισχυρότερους και άλλοτε ασθενέστερους, <u>περνούν ανέκαθεν όλοι οι κοινωνικοί θεσμοί</u> στο διάβα της ιστορίας.	Όλοι οι κοινωνικοί θεσμοί διέρχονται κρίσεις.
1η Λεπτ.	<u>Για τον απλούστατο λόγο</u> ότι <u>οι όροι της ζωής</u> , της συλλογικής και της ατομικής, του ανθρώπου <u>βρίσκονται σε άενα μεταβολή</u> και είναι πολύ φυσικό οι προσωρινά παγιωμένες μορφές του κοινωνικού βίου να κλονίζονται από την πίεση των νέων αναγκών που δεν μπορούν πια να τις ικανοποιήσουν.	αιτιολόγηση Οι συνθήκες της ζωής μεταβάλλονται.
2η Λεπτ.	<u>Βέβαια, οι θεσμοί αντιστέκονται</u> στη ροή, επιζούν ακόμα και τότε που έχουν πάψει να λειτουργούν τα γενεσιουργά τους αίτια, αυτοσυντηρούνται κατά κάποιο τρόπο από την αίγλη που τους έχει δώσει η μακροζωία (υπάρχει κοντά στη φυσική και μια ιστορική «αδράνεια»).	αντίθεση Οι θεσμοί αντιστέκονται στην κρίση.
3η Λεπτ.	<u>Εάν κατορθώσουν να προσαρμοστούν</u> στις νέες καταστάσεις με αποφασιστικές παραχωρήσεις και με την ανακαίνισή τους να νικήσουν την «αμφισβήτηση» (η οποία στην ιστορία εμφανίζεται με πολλές μορφές· το φάσμα τους απλώνεται από την «ακαδημαϊκή» επίκριση έως τη «λαϊκή» ανταρσία), <u>σώζουν</u> τότε περισσότερα και τότε λιγότερα <u>στοιχεία</u> από τον πυρήνα τους.	αποτέλεσμα Όσοι κατορθώσουν να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες θα επιβιώσουν.
4η Λεπτ.	<u>Στην αντίθετη περίπτωση, η αποσύνθεσή τους είναι αναπόφευκτη</u> · τόσο περισσότερο όσο (καθώς συμβαίνει σχεδόν κατά κανόνα στην ιστορία) έχει από μακρούς χρόνους προετοιμαστεί με μια «διάβρωση» που, επειδή γίνεται στο εσωτερικό τους (κάποτε και από εκείνους που έχουν ίσα ίσα ταχθεί να τους προστατεύουν), δε γίνεται αντιληπτή παρά μόνο όταν έχει πια συντελεστεί το αποτέλεσμα.	αντίθεση Οι υπόλοιποι θα εξαφανιστούν.
Κατακλ.	-	-

2η ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ		
ΔΟΜΗ	ΚΕΙΜΕΝΟ	ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
Θεματική	<u>Και της οικογένειας ο θεσμός, από τότε που μπορούμε να παρακολουθήσουμε την ιστορία του μέσα στον κύκλο και του δικού μας πολιτισμού και άλλων παλαιότερων ή χρονικά παράλληλων, έχει γνωρίσει πολλές «δοκιμασίες» που τον υποχρέωσαν να αλλάξει δομή, τύπο, οργάνωση.</u>	αναλογία Ανάλογες κρίσεις, που μετέβαλαν τη δομή της, γνώρισε και η οικογένεια.
1η Λεπτ.	Η μορφή, λ.χ., της λεγόμενης στη γλώσσα των ειδικών « <u>πυρηνικής</u> » <u>οικογένειας</u> (άντρας + γυναίκα + παιδιά ως την ενηλικίωσή τους ή περίπου), όπως την έχουμε σήμερα, <u>είναι σχετικά πολύ πρόσφατη</u> και επικράτησε στον δυτικό πολιτισμό.	παράδειγμα Η πυρηνική οικογένεια είναι σύγχρονη μορφή.
2η Λεπτ.	<u>Παλαιότερα η δομή της οικογένειας ήταν σύνθετη και περίπλοκη</u> : λ.χ., οι αδερφοί της μητέρας, καθώς και τα αρσενικά παιδιά που παντρεύονταν έμεναν μέσα στην οικογένεια και αποτελούσαν οργανικά μέλη της, με διάφορες σχέσεις προς τον αρχηγό και με ποικίλες θέσεις στην ιεραρχία της.	αντίθεση Παλιότερα η οικογένεια ήταν εκτεταμένη.
3η Λεπτ.	Στους χρόνους μας όμως, κάτω από την πίεση πλήθους παραγόντων (τα αποτελέσματα στη σφαίρα της ιστορικής πραγματικότητας έρχονται όχι από μια και μονοειδή, αλλά από πολλές και πολυειδείς αιτίες), <u>η «πυρηνική» οικογένεια δίνει την εντύπωση ότι με γοργό ρυθμό πηγαίνει προς τη διάλυση.</u>	αντίθεση Και η πυρηνική οικογένεια οδηγείται προς τη διάλυση.
Κατακλ.	Και αυτό <u>ακριβώς είναι το πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε.</u>	συμπέρασμα Αυτό είναι το πρόβλημα.

3η ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ		
ΔΟΜΗ	ΚΕΙΜΕΝΟ	ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
Θεματική	<i>Πώς προετοιμάστηκε και τελικά κορυφώθηκε η κρίση που απειλεί σήμερα να διαλύσει την οικογένεια με τη μορφή που γνωρίζουμε σήμερα;</i>	αιτιολόγηση
1η Λεπτ.	<i>Κύρια αιτία, κατά τη γνώμη μου, είναι το γεγονός ότι από τότε που με την τεχνολογική πρόοδο, τον θρίαμβο της μηχανής, επιμερίστηκε και <u>διαφοροποιήθηκε η εργασία</u> σε βαθμό άγνωστο έως τώρα στην ιστορία του Γένους, <u>η οικογένεια άρχισε να παραιτείται από τις παραδοσιακές λειτουργίες της</u>, τη μια ύστερα από την άλλη</i>	έμφαση Η εξειδίκευση της εργασίας είχε ως αποτέλεσμα την αφαίρεση λειτουργιών από την οικογένεια.
2η Λεπτ.	<i>Το οικογενειακό οργανωμένο «σπίτι» ήταν <u>επί αιώνες</u> το κέντρο όπου (με κοινωνική αναγνώριση και προστασία) <u>ικανοποιούνταν οι βασικές ανάγκες της ζωής του ανθρώπου</u>: όχι μόνο ο έρωτας και η τεκνογονία, η αγωγή των παιδιών και η ψυχαγωγία της «συντροφιάς», αλλά και το μαγείρεμα, το νοικοκύρεμα (ράψιμο, πλύσιμο, συγύρισμα κτλ.) και η περίθαλψη στην αρρώστια και στα γηρατειά. Όλα αυτά τα αγαθά άλλοτε δεν μπορούσε να τα αποκτήσει και να τα εξασφαλίσει κανείς παρά με τον γάμο και τη σύσταση οικογένειας. Και κινδύνευε να τα χάσει, όλα ή τα περισσότερα, όταν ο συμβιωτικός αυτός αστερισμός για τον ένα ή για τον άλλο λόγο διαλυόταν. Ο εργένης και το γεροντοπαλίκaro, η χήρα ή η χωρισμένη γυναίκα ήσαν πολύ δυστυχείς, κατά κάποιο τρόπο ακρωτηριασμένοι, ανάπηροι άνθρωποι που υπέφεραν από τη μόνωση και την εγκατάλειψη.</i>	επεξήγηση Παλιότερα όλες οι βασικές ανάγκες του ανθρώπου ικανοποιούνταν από την οικογένεια.
3η Λεπτ.	<i>Σήμερα στις «εξελιγμένες» κοινωνίες τα πράγματα έχουν αλλάξει ριζικά. Από τότε που <u>η γυναίκα</u>, και παντρεμένη, ακόμα και μητέρα παιδιών, <u>εργάζεται</u> βιοποριστικά έξω από το «σπίτι», <u>οι πλείστες από τις ανάγκες που αναφέραμε ικανοποιούνται χωρίς την οικογένεια</u>. Τα παιδιά από τους πρώτους μήνες της ζωής παραδίνονται στη φροντίδα της baby-sitter, έπειτα του νηπιαγωγείου και αργότερα του σχολείου (όπου</i>	αντίθεση Με την έξοδο της γυναίκας στην εργασία οι παραδοσιακές λειτουργίες της οικογένειας μεταφέρονται σε εξειδικευμένους θεσμούς.

3η ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ		
ΔΟΜΗ	ΚΕΙΜΕΝΟ	ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
	μένουν και για το μεσημέρι). Το εστιατόριο αντικατασταίνει τη σπιτική κουζίνα, τα έτοιμα φαγητά είναι πιο βολικά και οικονομικότερα, ιδίως όταν έχει να περιποιηθεί κανείς στο σπίτι του πολλούς φίλους. Το «νοικοκύρεμα» το έχουν αναλάβει τα ραφεία, τα πλυντήρια, τα καθαριστήρια. Και η περίθαλψη γίνεται πλέον στα νοσοκομεία και στους οίκους ευγηρίας. Όσο για την ψυχαγωγία, πόσοι τη χαίρονται σήμερα μέσα στην «οικογένεια»; Όταν βραδιάσει, ή τα Σαββατοκύριακα, όλοι τρέχουν να εγκαταλείψουν την «εστία» (σχεδόν πανικόβλητοι) για κέντρα διασκεδάσεων, ή για τη δήθεν εξοχή.	
Κατακλ.	<u>Έτσι, η οικογένεια χάνει πλέον κάθε λόγο ύπαρξης και διαλύεται.</u> Απόδειξη: πόσο πολλαπλασιάζονται κάθε χρόνο τα διαζύγια σε όλες τις ηλικίες. Κατά κύριο λόγο φυσικά στις πόλεις.	αποτέλεσμα Η οικογένεια χάνει τη λειτουργικότητά της και διαλύεται.

4η ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ		
ΔΟΜΗ	ΚΕΙΜΕΝΟ	ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
Θεματική	Θα ήταν <u>πάντως μεγάλη ατυχία</u> για την ανθρωπότητα <u>να διαλυθεί η οικογένεια</u> .	συμπέρασμα Η διάλυση της οικογένειας θα προκαλούσε προβλήματα.
1η Λεπτ.	<u>Γιατί, αν σε όλες τις άλλες λειτουργίες της μπορεί να αντικατασταθεί με άλλου είδους κοινωνικές υπηρεσίες, καμιά άλλη αρχή ή οργάνωση δεν είναι δυνατόν να την αναπληρώσει στην αγωγή των παιδιών.</u> Όχι απλώς θεωρητικά, και πειραματικά έχει αποδειχτεί ότι κανένα περιβάλλον δεν μπορεί να εξασφαλίσει και να εγγυηθεί την ψυχική ευστάθεια και την πνευματική υγεία του παιδιού όσο η οικογένεια.	αιτιολόγηση Κανένας άλλος θεσμός δεν μπορεί να αναθρέψει τα παιδιά όπως αυτή.
Κατακλ.	-	-

3η ΦΑΣΗ**Προσδιορισμός του νοηματικού κέντρου**

Μετά τον εντοπισμό των θεματικών κέντρων του κειμένου μπορούμε πλέον να επιβεβαιώσουμε το νοηματικό κέντρο που έχουμε, ούτως ή άλλως, ήδη εντοπίσει αδρομερώς από την πρώτη ανάγνωση.

- Κεντρική έννοια: Οικογένεια
- Επιμέρους θέματα: Αίτια κρίσης
- Κειμενικό είδος: Δοκίμιο
- Συντάκτης: Ε.Π. Παπανούτσος

4η ΦΑΣΗ**Συγγραφή της περίληψης**

Μπορούμε πλέον με τις σημειώσεις μας ολοκληρωμένες να συντάξουμε την περίληψη ως εξής: το νοηματικό κέντρο του κειμένου θα μετατραπεί στη θεματική πρόταση της παραγράφου της περίληψης και τα θεματικά κέντρα του αυθεντικού κειμένου σε λεπτομέρειες της περίληψης.

Το δοκίμιο του Ε.Π. Παπανούτσου αναφέρεται στην οικογένεια και αναλύει τους παράγοντες που προκαλούν την κρίση της. Όλοι οι κοινωνικοί θεσμοί διέρχονται κρίσεις, εξαιτίας των αλλαγών στην κοινωνική ζωή. Ωστόσο, οι θεσμοί αντιστέκονται και θα επιβιώσουν μόνο εκείνοι που θα καταφέρουν να προσαρμοστούν στις αλλαγές. Ανάλογες κρίσεις γνώρισε και η οικογένεια, όπως, για παράδειγμα, η μετατροπή της εκτεταμένης οικογένειας σε πυρηνική, που με τη σειρά της βρίσκεται σήμερα σε κρίση. Κύρια αιτία της είναι η εξειδίκευση της εργασίας. Συγκεκριμένα, με την εργασία της γυναίκας οι παραδοσιακές λειτουργίες που επιτελούσε η οικογένεια μεταφέρονται σε άλλους θεσμούς και έτσι αυτή διαλύεται. Ωστόσο, η διάλυση της οικογένειας θα προκαλούσε προβλήματα, καθώς είναι αναντικατάστατη στην ανατροφή των παιδιών. (114 λέξεις)

1.2.2. Να αποδοθεί περιληπτικά το περιεχόμενο του κειμένου σε 100 έως 120 λέξεις. (Πανελλαδικές Εξετάσεις Ημερήσιων Λυκείων 2015)

1η ΦΑΣΗ**Ανάγνωση του κειμένου**

Οι χώροι θέασης και ακρόασης που δημιουργήσε η ελληνική αρχαιότητα αποτελούν για πολλούς λόγους μιαν από τις πιο σημαντικές ομάδες μνημείων της πολιτισμικής μας κληρονομιάς.

Πρώτα απ' όλα, γιατί οι χώροι αυτοί, ως τόποι μαζικής συγκέντρωσης, για θρη-

σκευτικούς, πολιτικούς ή ψυχαγωγικούς σκοπούς, εκφράζουν στην αρχιτεκτονική με τον προφανέστερο τρόπο τη δημοκρατική αντίληψη για τη ζωή και την έντονη αίσθηση κοινότητας που χαρακτήρισε τον αρχαίο βίο. Τα σχετικά αρχιτεκτονικά σχήματα εκείνης της δημιουργίας (θέατρα, βουλευτήρια κλπ.) εξακολουθούν μέχρι σήμερα να εξυπηρετούν ανάλογες δραστηριότητες.

Ένας δεύτερος λόγος για την ιδιαίτερη σημασία αυτών των χώρων είναι ότι το θέαμα και ο λόγος που αναπτυσσόταν μέσα σ' αυτούς, ιδιαίτερα το ψυχαγωγικό θέαμα, με την πραγματική έννοια της ψυχαγωγίας, της αγωγής της ανθρώπινης ψυχής, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα κοινωνικά πολιτισμικά αγαθά. Από τη γέννηση του δράματος στους χώρους λατρείας της αρχαίας Ελλάδας μέχρι και σήμερα ο λόγος και η δράση που εκτυλίσσεται μέσα σε θεατρικούς χώρους παράγουν πολιτισμό.

Και ένας τρίτος λόγος είναι ότι στον χώρο της Μεσογείου, και ιδιαίτερα στην Ελλάδα, σώζονται σε μεγάλο αριθμό οι χώροι στους οποίους ασκήθηκε από την εποχή της διαμόρφωσής της η θεατρική δημιουργία. Οι χώροι αυτοί, περισσότερο από όσο όλα τα άλλα κατάλοιπα του παρελθόντος, ασκούν στη σύγχρονη κοινωνία, αλλά και τη σύγχρονη καλλιτεχνική δημιουργία, μian ιδιαίτερη πρόκληση επαφής του παρόντος με το παρελθόν, επειδή προσφέρονται κατ' εξοχήν για χρησιμοποίησή τους με την ίδια λειτουργία για την οποία σχεδιάστηκαν. Αυτή η επαφή του παρόντος με το παρελθόν, όχι μόνο των ειδικών αλλά και του ευρύτερου κοινού, είναι μια βασική επιδίωξη της σύγχρονης αρχαιολογίας, η οποία βλέπει τη δικαίωσή της στη βίωση από την κοινωνία του ιστορικού περιεχομένου και του μηνύματος ζωής των μνημείων. Αλλά και από την άλλη πλευρά, η βίωση των μνημείων και η ένταξή τους στη ζωή εξελίσσεται από τάση σε απαίτηση της σύγχρονης κοινωνίας.

Η επιδίωξη της συνάντησης της σύγχρονης δημιουργικότητας και των διαμορφωμένων από το δημιουργικό παρελθόν σχημάτων θεατρικών χώρων, που εξυπηρετεί την παραπάνω απαίτηση, θέτει, βέβαια, προβλήματα, αφού τα αρχαία θέατρα και οι άλλοι χώροι θέασης, όπως τα ωδεία, τα στάδια κλπ., είναι πλέον μνημεία, όλα με μικρότερες ή μεγαλύτερες φθορές και καταπονήσεις. Τα περισσότερα μάλιστα σώζονται αποσπασματικά, μέχρι σημείου αδυναμίας αναβίωσης και εξυπηρέτησης της κατά προορισμόν λειτουργίας τους.

Τα προβλήματα αυτά δεν πρέπει, βέβαια, με κανέναν τρόπο να οδηγούν σε αρνητική τοποθέτηση για τη σύγχρονη χρήση των κατάλληλων για τη δραστηριότητα αυτή μνημείων. Η επαφή του κοινού με τα μνημεία, και ιδιαίτερα στην περίπτωση αυτή η βίωση από το ευρύ κοινό σύγχρονων προβληματισμών και καλλιτεχνικών εκφράσεων μέσα από το ιστορικό περιβάλλον, είναι ο καλύτερος και αποτελεσματικότερος τρόπος προσέγγισης και οικείωσης της πολιτισμικής μας κληρονομιάς. Αλλά είναι, παράλληλα, και ο δραστικότερος τρόπος δημιουργίας

στην ευρύτερη κοινωνία συνείδησης εκτίμησης και προστασίας των μνημείων μας.

Η καταγραφή όλων των μνημείων αυτών – των πολύ ή λιγότερο γνωστών, των εντοπισμένων αλλά μη ερευνημένων, αλλά και εκείνων των οποίων γνωρίζουμε ακόμη την ύπαρξη μόνο από αρχαίες μαρτυρίες – με όλα τα δεδομένα τους, δηλαδή την ιστορία τους, τα χαρακτηριστικά τους, την κατάστασή τους και τις δυνατότητες χρήσης ή απλής ανάδειξής τους, θα προσφέρει ένα πολύ σημαντικό εργαλείο στη συστηματικότερη διαχείριση αυτού του πλούτου.

Η όσμωση αρχαιολόγων, ανθρώπων του θεάτρου, παραγόντων της τοπικής αυτοδιοίκησης και άλλων διανοητών είναι βέβαιο ότι θα δημιουργήσει ένα πολύ καλό κλίμα για μια κοινή προσπάθεια ισορροπημένης και συνετής προσέγγισης του είδους αυτού των μνημείων.

Η καλλιέργεια, εξάλλου, με διάφορες εκδηλώσεις στο ευρύτερο κοινό της τάσης αυτής απέναντι στα μνημεία θα αποτελέσει ουσιαστική θετική συμβολή, αφενός, στην ολοκληρωμένη προστασία τους (ενεργητική προστασία και από το ευρύ κοινό) και, αφετέρου, στη δημιουργική βίωση των αρχαίων χώρων θέασης.

Β. Λαμπρινουδάκης, «Εμείς και οι αρχαίοι χώροι θέασης και ακρόασης», στο Διάζωμα, εκδ. Διάζωμα, 2009

2η ΦΑΣΗ

Επεξεργασία του κειμένου & Σύνταξη σημειώσεων

1η ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ	
ΚΕΙΜΕΝΟ	ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
Οι χώροι θέασης και ακρόασης που δημιούργησε η ελληνική αρχαιότητα αποτελούν για πολλούς λόγους μian από τις πιο σημαντικές ομάδες μνημείων της πολιτισμικής μας κληρονομιάς.	Τα αρχαία θέατρα αποτελούν σημαντικό τμήμα της πολιτισμικής μας κληρονομιάς.

2η ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ	
ΚΕΙΜΕΝΟ	ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
Πρώτα απ' όλα, γιατί οι χώροι αυτοί, ως τόποι μαζικής συγκέντρωσης, για θρησκευτικούς, πολιτικούς ή ψυχαγωγικούς σκοπούς, εκφράζουν στην αρχιτεκτονική με τον προφανέστερο τρόπο τη <u>δημοκρατική αντίληψη</u> για τη ζωή και την έντονη αίσθηση κοινότητας που χαρακτήρισε τον αρχαίο βίο. Τα σχετικά αρχιτεκτονικά σχήματα εκείνης της δημιουργίας (θέατρα, βουλευτήρια κλπ.) εξακολουθούν μέχρι σήμερα να εξυπηρετούν ανάλογες δραστηριότητες.	Πρώτον, διότι εκφράζουν τη δημοκρατική συνείδηση της Αρχαίας Ελλάδας

3η ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
Ένας δεύτερος λόγος για την ιδιαίτερη σημασία αυτών των χώρων είναι ότι το θέαμα και ο λόγος που αναπτυσσόταν μέσα σ' αυτούς, ιδιαίτερα το <u>ψυχαγωγικό θέαμα</u> , με την πραγματική έννοια της ψυχαγωγίας, της αγωγής της ανθρώπινης ψυχής, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα κοινωνικά πολιτισμικά αγαθά. Από τη γέννηση του δράματος στους χώρους λατρείας της αρχαίας Ελλάδας μέχρι και σήμερα ο λόγος και η δράση που εκτυλίσσεται μέσα σε θεατρικούς χώρους παράγουν <u>πολιτισμό</u> .	Δεύτερον, διότι εκεί παράγονταν γνήσια ψυχαγωγία και πολιτισμός.

4η ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
Και ένας τρίτος λόγος είναι ότι στο χώρο της Μεσογείου, και ιδιαίτερα στην Ελλάδα, <u>σώζονται σε μεγάλο αριθμό</u> οι χώροι στους οποίους ασκήθηκε από την εποχή της διαμόρφωσής της η θεατρική δημιουργία.	Τρίτον, διότι σώζονται σε μεγάλο αριθμό...
Οι χώροι αυτοί, περισσότερο από όσο όλα τα άλλα κατάλοιπα του παρελθόντος, ασκούν στη σύγχρονη κοινωνία αλλά και τη σύγχρονη καλλιτεχνική δημιουργία, μιαν ιδιαίτερη πρόκληση <u>επαφής του παρόντος με το παρελθόν</u> , επειδή προσφέρονται κατ' εξοχήν για χρησιμοποίησή τους με την ίδια λειτουργία για την οποία σχεδιάστηκαν.	...και εξασφαλίζουν με αυτόν τον τρόπο την επικοινωνία του παρελθόντος με το παρόν...
Αυτή η επαφή του παρόντος με το παρελθόν, όχι μόνο των ειδικών αλλά και του ευρύτερου κοινού, είναι μια βασική <u>επιδίωξη της σύγχρονης αρχαιολογίας</u> , η οποία βλέπει τη δικαίωσή της στη βίωση από την κοινωνία του ιστορικού περιεχομένου και του μηνύματος ζωής των μνημείων.	...όπως ζητά τόσο η σύγχρονη επιστήμη...
Αλλά και από την άλλη πλευρά, η βίωση των μνημείων και η ένταξή τους στη ζωή <u>εξελίσσεται από τάση σε απαίτηση της σύγχρονης κοινωνίας</u> .	...όσο και η σύγχρονη κοινωνία.

5η ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ	
ΚΕΙΜΕΝΟ	ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
Η επιδίωξη της συνάντησης της σύγχρονης δημιουργικότητας και των διαμορφωμένων από το δημιουργικό παρελθόν σχημάτων θεατρικών χώρων, που εξυπηρετεί την παραπάνω απαίτηση, θέτει, βέβαια, προβλήματα, αφού τα αρχαία θέατρα και οι άλλοι χώροι θέασης, όπως τα ωδεία, τα στάδια κλπ., είναι πλέον μνημεία, όλα με μικρότερες ή μεγαλύτερες φθορές και καταπονήσεις. Τα περισσότερα μάλιστα σώζονται αποσπασματικά, μέχρι σημείου αδυναμίας αναβίωσης και εξυπηρέτησης της κατά προορισμόν λειτουργίας τους.	Ωστόσο, η αξιοποίησή τους δεν είναι πάντοτε εύκολη εξαιτίας των φθορών που έχουν υποστεί τα μνημεία αυτά από τον χρόνο.

6η ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ	
ΚΕΙΜΕΝΟ	ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
Τα προβλήματα αυτά δεν πρέπει, βέβαια, με κανέναν τρόπο να οδηγούν σε <u>αρνητική τοποθέτηση</u> για τη σύγχρονη χρήση των κατάλληλων για τη δραστηριότητα αυτή μνημείων.	Ωστόσο, οι φθορές αυτές δεν πρέπει να αποθαρρύνουν την αξιοποίησή τους...
Η επαφή του κοινού με τα μνημεία, και ιδιαίτερα στην περίπτωση αυτή η βίωση από το ευρύ κοινό σύγχρονων προβληματισμών και καλλιτεχνικών εκφράσεων μέσα από το ιστορικό περιβάλλον, είναι ο καλύτερος και αποτελεσματικότερος τρόπος προσέγγισης και <u>οικείωσης της πολιτισμικής μας κληρονομιάς</u>.	...(διότι) με τον τρόπο αυτό θα επιτευχθεί η εξοικείωση των πολιτών με την πολιτισμική τους κληρονομιά...
Αλλά είναι, παράλληλα, και ο δραστικότερος τρόπος δημιουργίας στην ευρύτερη κοινωνία συνείδησης εκτίμησης και προστασίας των μνημείων μας.	...και θα κατανοηθεί η ανάγκη για την προστασία τους.

7η ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ	
ΚΕΙΜΕΝΟ	ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
Η <u>καταγραφή</u> όλων των μνημείων αυτών – των πολύ ή λιγότερο γνωστών, των εντοπισμένων αλλά μη ερευνημένων, αλλά και εκείνων των οποίων γνωρίζουμε ακόμη την ύπαρξη μόνο από αρχαίες μαρτυρίες – με όλα τα δεδομένα τους, δηλαδή την ιστορία τους, τα χαρακτηριστικά τους, την κατάστασή τους και τις δυνατότητες χρήσης ή απλής ανάδειξής τους, θα προσφέρει ένα πολύ σημαντικό εργαλείο στη συστηματικότερη διαχείριση αυτού του πλούτου.	Μέσο για την επιτυχία του στόχου αυτού είναι η καταγραφή της κατάστασης των μνημείων...

8η ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
<i>Η <u>όσμωση</u> αρχαιολόγων, ανθρώπων του θεάτρου, παραγόντων της τοπικής αυτοδιοίκησης και άλλων διανοητών είναι βέβαιο ότι θα δημιουργήσει ένα πολύ καλό κλίμα για μια κοινή προσπάθεια ισορροπημένης και συνετής προσέγγισης του είδους αυτού των μνημείων.</i>	...η συνεργασία των ειδικών με παράγοντες της τοπικής κοινωνίας...

9η ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
<i>Η καλλιέργεια, <u>εξάλλου</u>, με διάφορες εκδηλώσεις στο ευρύτερο κοινό της <u>τάσης</u> αυτής απέναντι στα μνημεία θα αποτελέσει ουσιαστική θετική συμβολή, αφενός, στην ολοκληρωμένη προστασία τους (ενεργητική προστασία και από το ευρύ κοινό) και, αφετέρου, στη δημιουργική βίωση των αρχαίων χώρων θέασης.</i>	...και η καλλιέργεια του ενδιαφέροντος της κοινωνίας για τους χώρους αυτούς.

3η ΦΑΣΗ

Προσδιορισμός του νοηματικού κέντρου

Κεντρική έννοια: Αρχαία θέατρα

Επιμέρους θέματα: Αξία – προϋποθέσεις αξιοποίησης

Κειμενικό είδος: Επιστημονικό άρθρο

Συντάκτης: Β. Λαμπρινουδάκης

4η ΦΑΣΗ

Συγγραφή της περίληψης

Στο επιστημονικό άρθρο του Β. Λαμπρινουδάκη αναλύεται η αξία των αρχαίων θεάτρων και καταγράφονται οι προϋποθέσεις για την αξιοποίησή τους. Οι χώροι αυτοί αποτελούν σημαντικό τμήμα της πολιτισμικής μας κληρονομιάς. Πρώτον, διότι εκφράζουν τη δημοκρατική συνείδηση της αρχαίας Ελλάδας, δεύτερον, διότι παράγονταν σε αυτούς γνήσια ψυχαγωγία και πολιτισμός και, τρίτον, διότι σώζονται σε μεγάλο αριθμό και εξασφαλίζουν την επικοινωνία του παρελθόντος με το παρόν, όπως απαιτεί η σύγχρονη επιστήμη, αλλά και ολόκληρη η κοινωνία. Βέβαια, οι χώροι αυτοί έχουν υποστεί φθορές, οι οποίες όμως δεν πρέπει να αποθαρρύνουν την αξιοποίησή τους μέσω της οποίας θα εξοικειωθούν οι πολίτες με την πολιτισμική τους κληρονομιά και θα κατανοήσουν την αναγκαιότητα προστασίας τους. Για την επιτυχία του στόχου αυτού πρέπει να καταγραφούν τα αρχαία

θέατρα, να συνεργαστούν οι ειδικοί με παράγοντες της τοπικής κοινωνίας και να καλλιεργηθεί το ενδιαφέρον των πολιτών γι' αυτά. (140 λέξεις)

1.3. Θέματα για εξάσκηση

1.3.1. Να γράψετε την περίληψη του κειμένου σε 80 έως 100 λέξεις. (Εισαγωγικές Εξετάσεις Ομογενών 2002)

Πριν από μία ακριβώς εβδομάδα ολοκληρώθηκαν οι εργασίες της Παγκόσμιας Συνόδου του ΟΗΕ για τη Γη, που έγινε στο Γιοχάνεσμπουργκ της Νότιας Αφρικής. Η σύνοδος κορυφής, ή όπως ονομαζόταν επίσημα «Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής για την Αειφόρο Ανάπτυξη», ήταν, σύμφωνα με τους διοργανωτές, η πιο σημαντική, η πιο μεγάλη και η πιο πολυδάπανη σύνοδος που έχει γίνει έως τώρα. Στις εργασίες παραβρέθηκαν 150 αρχηγοί κρατών, 40.000-60.000 αντιπρόσωποι κυβερνήσεων και μη κυβερνητικών οργανώσεων, καθώς και περίπου 5.000 δημοσιογράφοι.

Ύστερα από έντονες διαφωνίες και αρκετές αντιπαραθέσεις, οι σύνεδροι από 190 χώρες κατέληξαν σε μια συμφωνία, ψηφίζοντας να υιοθετηθεί ένα κοινό, παγκόσμιο σχέδιο δράσης, που επικυρώθηκε επίσημα από το σώμα της συνόδου, υπό τη μορφή πολιτικής διακήρυξης.

Το σχέδιο αποβλέπει στην καταπολέμηση της φτώχειας και στην προστασία του περιβάλλοντος, αλλά επικρίθηκε για το ότι χαρακτηρίζεται από έλλειψη συγκεκριμένων δεσμεύσεων και χρονοδιαγραμμάτων, έτσι ώστε να είναι πολύ δύσκολη η υλοποίηση των στόχων του.

Ο γενικός γραμματέας του ΟΗΕ Κόφι Ανάν χαρακτήρισε επιτυχή την παγκόσμια διάσκεψη, αν και παραδέχτηκε ότι δεν κατόρθωσε να πραγματοποιήσει όλους τους αρχικούς στόχους της. Την αισιοδοξία του γενικού γραμματέα του ΟΗΕ όμως δε φαίνεται να συμμερίζονται οι περισσότερες μη κυβερνητικές οργανώσεις που συμμετείχαν στη σύνοδο, όπως η Greenpeace, το Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση (WWF) κ.ά.

Οι εργασίες της Παγκόσμιας Διάσκεψης στράφηκαν κυρίως γύρω από θέματα που αφορούν την πρόσβαση σε καθαρό νερό, την ενέργεια, το κλίμα, τη φτώχεια, την υγεία, τη γεωργία και τη βιοποικιλότητα. Ανάμεσα στις σημαντικότερες αποφάσεις που ελήφθησαν ήταν, εκτός από άλλες, εκείνες που αφορούν το νερό και την υγιεινή, τη βιοποικιλότητα, το εμπόριο και τη γεωργία.

Συγκεκριμένα, ως προς το νερό και την υγιεινή, αποφασίστηκε, έως το έτος 2015, να αυξηθεί στο διπλάσιο ο αριθμός των ατόμων που έχουν πρόσβαση σε πόσιμο νερό και σε στοιχειώδη μέσα υγιεινής. Σήμερα ο αριθμός των ατόμων

που δεν έχουν πρόσβαση στα βασικά αυτά μέσα ανέρχεται στα 2 δισ., δηλαδή περίπου το ένα τρίτο του συνολικού πληθυσμού της Γης. Οι κυβερνήσεις δεσμεύτηκαν να παρουσιάσουν σχετικά προγράμματα δράσης έως το 2005.

Όπως υπογραμμίστηκε στη σύνοδο, η πρόσβαση στα στοιχειώδη μέσα υγιεινής θα σήμαινε σημαντική μείωση του αριθμού των θανάτων από χολέρα και άλλες ασθένειες. Υπολογίζεται ότι κατά τη διάρκεια των εννέα ημερών της παγκόσμιας συνόδου 50.000 παιδιά πέθαναν από ασθένειες που σχετίζονται με την έλλειψη των αναγκαίων μέσων υγιεινής.

Στο πρόβλημα της βιοποικιλότητας, η σύνοδος αποφάσισε να μειώσει, όσο το δυνατόν περισσότερο, την εξαφάνιση σπανίων ειδών φυτών και ζώων έως το 2010, χωρίς όμως να υπάρξει καταγραφή του τρόπου δράσης προς επίτευξη του σκοπού αυτού. Αποφασίστηκε επίσης να γίνουν προσπάθειες αναβίωσης των αλιευτικών περιοχών και να ιδρυθεί ένα δίκτυο προστασίας των θαλασσών έως το 2012. Επιπλέον, αποφασίστηκε να γίνουν προσπάθειες για την ενίσχυση των κανονισμών που σχετίζονται με την προστασία των δασών και την παράνομη υλοτομία.

Τέλος, για το εμπόριο και τη γεωργία, προς μεγάλη ανακούφιση οικολογικών οργανώσεων και υπουργών Περιβάλλοντος, τροποποιήθηκε τελικά ο όρος της σχετικής συμφωνίας που καθιστούσε απαραίτητη τη συναίνεση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ) στην εφαρμογή μέτρων για την προστασία του περιβάλλοντος. Επίσης, στη σύνοδο αποφασίστηκε το άνοιγμα των αγορών των οικονομικά ισχυρότερων κρατών στα αγροτικά προϊόντα από τις πιο φτωχές χώρες.

Οι σύνεδροι κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η φτώχεια και η καταστροφή του περιβάλλοντος είναι θέματα αλληλένδετα και αποφάσισαν να γίνουν προσπάθειες ώστε να μειωθεί, τουλάχιστον στο ήμισυ, ο αριθμός των 1,2 δισ. ατόμων που σήμερα ζουν με εισόδημα κάτω από ένα δολάριο την ημέρα.

(Κείμενο από τον ημερήσιο τύπο)

1.3.2. Να γράψετε την περίληψη του κειμένου σε 100 έως 120 λέξεις. (Πανελλαδικές Εξετάσεις Ημερήσιων Λυκείων 2013)

Τη ζωή στη Γη ο άνθρωπος ελάχιστα τη σέβεται, η ζωή όμως σε άλλους κόσμους διεγείρει το ενδιαφέρον και τη φαντασία του. Είναι άραγε περιέργεια, κατακτητική διάθεση ή απλώς ένα διανοητικό παιχνίδι; Ίσως όλα μαζί, ταυτόχρονα όμως κι ένα βαθύ αίσθημα μοναξιάς. Άλλωστε τη ζωή του εδώ ο άνθρωπος την έχει καταστήσει πιεστική και ανούσια. Περιμένει λοιπόν ένα χέρι βοήθειας και παρηγοριάς από τους πλανήτες και τα μακρινά άστρα. Ακόμη όμως και αν δεχθούμε με αισιοδοξία ότι η ζωή δεν ανθίζει μόνον στη Γη, αλλά ότι αφθονεί στο Σύμπαν, ένας άλλος καθοριστικός παράγοντας ορθώνεται. Είναι ανάγκη να συνειδητοποιηθεί – όσο και αν αντιτίθεται στις ενδόμυχες επιθυμίες μας – ότι με τη ζωή αυτή η επικοινωνία εμφανίζεται, για το ορατό τουλάχιστον μέλλον, ανέφικτη.

Με τη ζωή λοιπόν στο Σύμπαν είναι αδύνατο να επικοινωνήσουμε, η ζωή όμως γύρω μας ανθίζει. Η ζωή εδώ, σ' έναν μικρό και πανέμορφο πλανήτη, ανέδειξε ύστερα από σιωπηλές διεργασίες που διήρκεσαν δισεκατομμύρια χρόνια μια θαυμαστή ποικιλία έμβιων όντων. Οι θάλασσες και τα δάση της Γης, τα βουνά και οι πεδιάδες της αποκαλύπτουν κάθε στιγμή τη γοητεία που κρύβουν τα χιλιάδες όμοια ή ανόμοια δημιουργήματα της εξελίξεως. Η ανεμώνη και το δελφίνι, ο αϊλουρος αλλά και ο γυπαετός, τα ανθρώπινα όντα στις πολλαπλές φυλετικές τους παραλλαγές, είναι δίπλα μας, συμμετόχα του ίδιου πλανήτη και του μέλλοντός του.

Αποκαλύπτεται όμως επίσης σε όλη του την τραγική αντίφαση ότι ο άνθρωπος, αυτή η περιούσια κορύφωση της εξελίξεως, έχει διπλή υπόσταση. Από τη μια είναι ικανός για μεγάλες πράξεις, έμαθε με την επιστημονική του γνώση να κατανοεί τον κόσμο αλλά και γέννησε αριστουργήματα στον λόγο και στην τέχνη. Από την άλλη, ο ίδιος ο άνθρωπος σφραγίζει την ιστορική πορεία του με πολέμους και αγγιότητες, θεοποιεί τα υλικά αγαθά και συντηρεί την αδικία και τις ανισότητες. Ελάχιστα, τέλος, σέβεται τις πολλαπλές εκφράσεις της ζωής, ενώ η φύση και οι θάλασσες του πλανήτη είναι συχνά τα θύματα των συμφερόντων του. Η υπερφίαλη αυτή στάση του ανθρώπου έχει αλλοιώσει έτσι ένα θαυμαστό περιβάλλον, που ωστόσο υπήρξε και το λίκνο της δικής του υπάρξεως.

Είναι λοιπόν καιρός να κατανοήσει ο άνθρωπος ότι η ζωή αλλού ίσως υπάρχει, αλλά η προσδοκία να τη συναντήσει δεν θα πραγματοποιηθεί εύκολα. Η ζωή όμως στη Γη ανθίζει ακόμα και τον περιμένει. Αν όσο είναι ακόμα καιρός τείνει το χέρι του προς τη ζωή αυτή, το φυτικό και ζωικό της θαύμα, τον Άλλο και τους άλλους, ίσως αισθανθεί λίγο πιο άξιος έποικος της Γης.

Έτσι είναι σοφότερο να εξαντλήσουμε τις προσπάθειες για καλύτερη επικοινωνία, εδώ στη Γη. Το περίεργο ωστόσο είναι ότι, όσο η επικοινωνία αυτή πυκνώνει με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, το διαδίκτυο και τα κινητά τηλέφωνα, τόσο η μοναξιά μας, η ανθρώπινη, μεγαλώνει και η αποξένωση κυριαρχεί. Φαίνεται ότι αυτό που απαιτείται είναι κάτι περισσότερο από την τεχνολογική έκρηξη της εποχής: απαιτείται βαθύτερη παιδεία και ουσιαστικότερες αξίες του πολιτισμού. Οι εφιάλτες, άλλωστε, από τα περιβαλλοντικά προβλήματα πληθαίνουν, και η Γη δεν φαίνεται να αντέχει για καιρό ακόμα την αφροσύνη μας.

Σημασία επομένως δεν έχει να συναντηθούμε – αν ποτέ συναντηθούμε – στο πολύ μακρινό μέλλον με κάποια όμοια ή ανόμοια με μας δημιουργήματα της εξελίξεως. Το σπουδαίο θα ήταν να μπορούμε τότε να υπερηφανευθούμε, σε χιλιάδες ή εκατομμύρια χρόνια, ότι το ανθρώπινο είδος έχει κατακτήσει υψηλά επίπεδα ισότητας και αξιών, και ότι οι πόλεμοι έχουν εκλείψει και ότι η Γη, το λίκνο της ανθρώπινης ζωής, έχει επουλώσει τις πληγές στις θάλασσες, τα δάση ή την ατμόσφαιρά της, και είναι πάλι ένας πανέμορφος πλανήτης. Διάσπαρτα άλλωστε, εδώ

ή εκεί, θα βρίσκονται πάντοτε τα επιτεύγματα των σπουδαίων πολιτισμών, που αιώνες τώρα συνοδεύουν τη διαδρομή του ανθρώπου.

Η «εξωγήινη μοναξιά», λοιπόν, δε φαίνεται ότι θα εγκαταλείψει εύκολα τον άνθρωπο. Η γήινή του ωστόσο μοναξιά, που είναι επικίνδυνη και πιο ανάλγητη, είναι μεγάλη ανάγκη να απαλυνθεί. Τότε θα αναδειχθεί η μοναδικότητα του κάθε ανθρώπου, και η αναζήτηση της εξωγήινης ζωής θα αποκτήσει άλλο περιεχόμενο και νόημα.

Γιώργος Γραμματικάκης, Ένας αστρολάβος του ουρανού και της ζωής,
Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2013 (Διασκευή)

1.3.3. Να γράψετε την περίληψη του κειμένου, χωρίς δικά σας σχόλια, σε 100 έως 120 λέξεις. (Πανελλαδικές Εξετάσεις Εσπερινών Λυκείων 2007)

Όσοι έχουν να κάνουν με σημερινούς Νέους, όλων των ηλικιών, νομίζω ότι είναι υποχρεωμένοι να μάθουν τη «γλώσσα» τους και να τους μιλούν στη «γλώσσα» τους. Διαφορετικά θα είναι αδύνατη η συνεννόηση μαζί τους. Γιατί έχουν το δικό τους τρόπο οι Νέοι σήμερα ν' αντιλαμβάνονται και να εξηγούν τα πράγματα, τα δικά τους μέτρα να εκτιμούν τις καταστάσεις. Επαφή μαζί τους θα έχουμε μόνο αν μυηθούμε κι εμείς στις σημασιολογήσεις και στις εκτιμήσεις τους. Τούτο δε σημαίνει ότι θα τις παραδεχτούμε κιόλας· σημαίνει μόνο ότι θα είμαστε σε θέση να τις καταλαβαίνουμε. Και έως εκεί θα φτάσουμε εάν έχουμε πυκνές σχέσεις μαζί τους και εάν τους ακούμε πάντοτε με υπομονή και συμπάθεια.

Αντιτείνουν μερικοί:

— Πώς να συζητήσει κανείς με τα σημερινά «οργισμένα Νιάτα»; Για να συνεννοηθείς μαζί τους, πρέπει να υποχωρείς στις αξιώσεις τους, να τους λες διαρκώς ναι. Διαφορετικά, γίνεσαι εκθρόνους τους.

Πόσο λίγο γνωρίζουν τον νέο άνθρωπο, εκείνον που δεν «ωρίμασε», δεν σταθεροποιήθηκε ακόμα, όσοι διατυπώνουν αυτή την αντίρρηση. Από το 3ο έτος της ηλικίας περίπου, όταν – όπως έχει παρατηρηθεί – το παιδί αντιδρά έντονα στη βούληση των «μεγάλων» και από πείσμα κάνει το αντίθετο απ' ό,τι το προστάζουν, ο Νέος είναι ένα βασανιστικά αβέβαιο, διαρκώς ταλαντευόμενο πλάσμα που αγωνίζεται να ανακαλύψει και να παραδεχτεί τον «εαυτό» του. Μέσα στην ανασφάλεια που αισθάνεται και την αδυναμία του να αναμετρηθεί γενναία με τους «μεγάλους», ιδρύει και ορθώνει το «εγώ» του με την αντίδραση, με το «όχι» σε κάθε είδος πίεσης απ' «έξω». Η άρνηση λοιπόν είναι το κλίμα του, το καταφύγιο της σωτηρίας του. Με την άρνηση θέλει να δηλώσει ότι είναι και αυτός ένα πρόσωπο αυθυπόστατο. Το «όχι» του όμως γίνεται αποτελεσματικό, όταν συναντήσει ένα άλλο «όχι», την απόφαση, όχι τόσο του ομήλικου όσο του ισχυρότερου, του «μεγάλου», να μην υποχωρήσει γιατί κατά την κρίση του και προς το συμφέρον του απρόθυμου να συμμορφωθεί «μικρού» δεν πρέπει να υποχωρήσει.

Είναι λάθος λοιπόν να υποστηρίζεται ότι οι Νέοι έχουν την αξίωση να τους λέμε πάντοτε «ναι». Απεναντίας, όταν από μικροί δεν βρίσκουν πουθενά αντίσταση στις απαιτήσεις τους, επειδή ενστιγματικά αισθάνονται ότι, αγύμναστη καθώς μένει, θα αποδυναμωθεί, θα γίνει έρμαιο παράλογων ορέξεων η βούλησή τους (η πιο ουσιαστική, η ενεργητική πλευρά του «εγώ» τους), δυσφορούν. Και δείχνουν τη δυσφορία τους με την περιφρόνηση προς το γονιό ή το δάσκαλο που από αδυναμία ή αμφιβολία παραιτείται από το πρώτιστο χρέος του: να κάνει τον τρόφιμό του αυθύπαρκτο υποκείμενο, ισχυρό και αυτοπειθαρχούμενο.

Κανείς βέβαια δεν ενθουσιάζεται την ώρα που τον επικρίνουν ή αντιστέκονται στις επιθυμίες του· οι περισσότεροι άνθρωποι θέλουν ν' ακούσουν απ' αυτόν που συμβουλευόμαστε όσα επιθυμούν, ή έχουν ήδη αποφασίσει να πράξουν. Αργά ή γρήγορα όμως (με τα «παθήματα» της απερισκεψίας και της ισχυρογνωμοσύνης τους) καταλαβαίνουν την πλάνη και αναθεωρούν τις εκτιμήσεις τους. Αλλά χρειάζονται στο σημείο αυτό μερικές διευκρινίσεις.

Το «όχι» το δικό σου θα το τιμήσει ο Νέος περισσότερο από του άλλου το «ναι», με δύο απαράβατους όρους:

α. Ότι θα πεισθεί για τη σοβαρότητα και την ειλικρίνειά σου.

β. Ότι του έδωσες (με έμπρακτες αποδείξεις) να καταλάβει πως η αποτροπή, το «όχι» σου λέγεται προς το συμφέρον του.

Το παράπονο του Νέου είναι ότι εμείς οι «μεγάλοι» δεν μπορούμε να παραδεχτούμε πως τα προβλήματα που αντιμετωπίζει είναι δικά του προβλήματα, και διαρκώς τα συσχετίζουμε με όρους και υποχρεώσεις που βρίσκονται έξω από τον κύκλο της προσωπικής του ζωής, ή με τη δική μας θέση μέσα στην «κοινωνία».

Ε.Π. Παπανούτσος, *Η παιδεία: το μεγάλο μας πρόβλημα*,
εκδ. Δωδώνη, 1976 (Διασκευή)

1.3.4. Να γράψετε στο τετράδιό σας την περίληψη του κειμένου που σας δόθηκε σε 80 έως 100 λέξεις. (Επαναληπτικές Πανελλαδικές Εξετάσεις Ημερήσιων Λυκείων 2011)

Ένα γενικό χαρακτηριστικό της εποχής μας είναι το κυνήγι του χρόνου. Όλοι τρέχουν, λαχανιάζουν, αγωνιούν και πάντοτε έχουν την αίσθηση ότι δεν πρόφτασαν κάτι. Αυτή η παραφροσύνη του καιρού μας, που μας σπρώχνει συνεχώς πίσω από τον χρόνο, μας εμπλέκει μέσα στη ροή του χρόνου και μας αφαιρεί τη χαρά να συνυπάρχουμε με τον χρόνο (συμβαδίζοντας και συνυπάρχοντας με άνεση), εκμηδενίζει τον άνθρωπο ως προσωπικότητα και ως ανθρωπινή ουσία.

Είναι έτσι φτιαγμένη η δομή του δημόσιου και ιδιωτικού μας βίου, ώστε να παγιδεύεται ο άνθρωπος μέσα στα αντικείμενα και στις απασχολήσεις. Λες και βάλαμε όλη την τέχνη και τη σοφία μας στο να συνθλίψουμε τους εαυτούς μας. Ο

άδειος από τις ασχολίες χρόνος, που θα είναι δικός μας αποκλειστικά, είναι ή ελάχιστος ή ανύπαρκτος. Δεν έχουμε καιρό να συναντηθούμε με τον εαυτό μας, να αναδιπλωθούμε και να ταξιδέψουμε μέσα μας, να ονειροπολήσουμε ή να νοσταλγήσουμε, να αποχωρισθούμε απ' όλους τους εξωτερικούς περισπασμούς, σε μια αποκλειστική συνάντηση με τον εαυτό μας.

Έτσι ο χρόνος χάνεται ερήμην μας και ανακαλύπτουμε ξαφνικά την απουσία του ή με υπομνήσεις επετείων ή με μνήμες που αναβιώνουν απροσδόκητα ή με συμπτώματα βιολογικής καταπόνησης και ανημποριάς. Και διαπιστώνουμε ξαφνικά πόσο εγκληματικά αποκοπήκαμε από πρόσωπα και πράγματα. Οι στιγμές που συνιστούν την ουσιαστική μας ζωή, με την πίκρα ή τη χαρά που περικλείουν, φεύγουν ανυποψίαστα και χάνονται ανεκπλήρωτες.

Δεν είναι μόνο η εμπλοκή μας μέσα σε μια ασθμαίνουσα εποχή και ο ρυθμός του βίου που μας συμπαρασύρουν στις δολικοδρομίες μιας πρωτοφανούς εξοπτώσεως. Είναι και η παθολογία του καιρού μας που συμβάλλει στην εξαθλίωσή μας. Όλοι συνθλίβουμε τον ελάχιστο χρόνο που μας μένει, για να κατοχυρώσουμε την επαγγελματική και κοινωνική μας θέση. Ο ένας τρέχει στις δεξιώσεις, ο άλλος να εξασφαλίσει γνωριμίες, ο τρίτος στις υπηρεσίες για να «κυνηγήσει» τις υποθέσεις του, ένας άλλος να δικτυωθεί σε μια ομάδα ή έναν όμιλο που θα τον στηρίξει κτλ. Επιδιώκουν οι άνθρωποι θέσεις και πάλι άλλες θέσεις και συμμετοχές σε συμβούλια και σε επιτροπές, επιδιώκουν γνωριμίες, που κοστίζουν χρόνο και ταπείνωση, προσπαθούν να επιβάλουν ένα – συχνότατα – μίζερο εαυτό, που με άγχος βαδίζει στη φθορά.

Και όλα αυτά ξεκινούν (πέρα από την ανθρώπινη κενοδοξία) από μια αβεβαιότητα, από την ανασφάλεια του ανθρώπου. Και τρέχουν οι «τλήμονες θνητοί» να εξασφαλίσουν εύνοιες και χρήμα. Και ο χρόνος εκδικείται για τον θάνατό του. Και η εκδίκηση είναι βαριά και αναπότρεπτη.

Αριστόξενος Σκιαδάς, Διαπιστώσεις, χ.ε., 1977 (Διασκευή)

1.3.5. Να γράψετε στο τετράδιό σας την περίληψη του κειμένου που σας δόθηκε σε 100 έως 120 λέξεις. (Πανελλαδικές Εξετάσεις Ημερήσιων Λυκείων 2010)

Με τον όρο αυτομόρφωση περιγράφουμε μία σύνθετη εκπαιδευτική διαδικασία της οποίας θεμελιώδης κινητήρια δύναμη είναι ο ίδιος ο άνθρωπος, ο οποίος, έχοντας επίγνωση των αναγκών και των επιθυμιών του, καλείται να συμβάλει αποφασιστικά στην πορεία της εκπαιδευτικής και επαγγελματικής του κατάρτισης. Σε αυτή την ατομική, και πολλές φορές εξαιρετικά δύσκολη, πορεία κατάκτησης νέων γνώσεων, δεν ενεργεί μόνος του, όπως θα μπορούσαμε να υποθέσουμε με βάση το πρώτο συνθετικό της λέξης αυτο-μόρφωση. Ο άνθρωπος δε δραστηριοποιείται μέσα σε ένα κοινωνικό κενό, αλλά μέσα σε ένα κοινωνικό περιβάλλον. Βρί-

σκεται δηλαδή σε συνεχή επικοινωνία με τους άλλους, σε επαφή και ανταλλαγή με τους επίσημους ή ανεπίσημους εκπαιδευτικούς θεσμούς, με ποικίλους οργανισμούς και κέντρα κατάρτισης, ακόμη και όταν οι νέες τεχνολογίες τού επιτρέπουν να μαθαίνει και να εργάζεται σε φυσική απόσταση από τους άλλους.

Με αυτή την έννοια, οι διαδικασίες και οι πρακτικές αυτομόρφωσης στη σημερινή εποχή δε σημαίνουν την απουσία των άλλων, θεσμών και ατόμων, ούτε την κοινωνική απομόνωση του καθενός ατόμου, αλλά την ενεργητική στάση του, αφού το ίδιο αποφασίζει, άλλοτε αυτοβούλως και άλλοτε κάτω από την πίεση συγκεκριμένων αναγκών, να εκπαιδευθεί. Η ενεργητική στάση συνίσταται στο ότι ο άνθρωπος καλείται να διαμορφώσει μαζί με τους άλλους συμμετέχοντες (οργανισμούς, εκπαιδευτές, εκπαιδευόμενους) το περιεχόμενο, τη διαδικασία και τους τρόπους της εκπαίδευσής του.

Όμως οι πρωταρχικοί παράγοντες που καθιστούν την αυτομόρφωση αναγκαία για τα άτομα των σύγχρονων κοινωνιών είναι οι νέες επιστημονικές και τεχνολογικές ανακαλύψεις και οι συνεπακόλουθες μεταμορφώσεις της αγοράς εργασίας. Μία από τις συνέπειες αυτών των αλλαγών είναι ότι πολλά επαγγέλματα χάνουν γρήγορα την αξία και τη χρησιμότητά τους, ενώ οι γνώσεις και οι δεξιότητες που τα άτομα κατέκτησαν στα πρώτα στάδια της ζωής τους καθίστανται ανεπαρκείς για το παρόν και το μέλλον. Η συνολική τεχνολογική αναδιάρθρωση της εργασιακής δραστηριότητας στερεί όλο και περισσότερο στα άτομα τη δυνατότητα να διατηρούν μία και μοναδική επαγγελματική ταυτότητα σε όλη τη διάρκεια της ενεργού ζωής τους. Κατά συνέπεια, ανεξάρτητα από τις ψυχοκοινωνικές συνέπειες αυτής της κατάστασης για τα άτομα, οι νέοι άνθρωποι των τεχνολογικών κοινωνιών καλούνται να αλλάξουν δύο ή τρία επαγγέλματα στην επαγγελματική πορεία τους. Το γεγονός αυτό επιβάλλει στα άτομα να κατακτούν διαρκώς γνώσεις, να ανανεώνουν τις δεξιότητές τους, να αποκτούν γρήγορα νέες ειδικεύσεις, δηλαδή, να εκπαιδεύονται συνεχώς.

Η εκπαίδευση δε νοείται πια ως η απλή, κανονιστική μετάδοση γνώσεων από τις μεγαλύτερες γενιές στις νεότερες, όπως την όριζε ο E. Durkheim κατά τον 19ο αιώνα. Και τούτο επειδή, τόσο το περιεχόμενο της εκάστοτε εκπαιδευτικής πράξης όσο και ο χρόνος που αφιερώνεται σε αυτήν, αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης ανάμεσα στις διαφορετικές γενιές, τα δύο φύλα και τις διαφορετικές κουλτούρες των ανθρώπων, γεγονός που παρατηρείται σε όλες τις σύγχρονες πρακτικές της καθημερινής ζωής. Η εκπαιδευτική πράξη καθίσταται επομένως μια διαδικασία που δεν περιορίζεται στο χώρο (το σχολείο) και το χρόνο (περίοδος της νεότητας), αλλά επεκτείνεται σε όλη τη διάρκεια της ζωής και πέραν των σχολικών τειχών.

Αλεξάνδρα Κορωναίου, Εκπαιδευοντας εκτός σχολείου,
εκδ. Μεταίχμιο, 2002 (Διασκευή)

1.3.6. Να γράψετε την περίληψη του κειμένου που σας δόθηκε σε 100 έως 120 λέξεις. (Πανελλαδικές Εξετάσεις Ημερήσιων Λυκείων 2011)

Είναι δεδομένο ότι το διαδίκτυο έφερε μια πιο ισότιμη πρόσβαση στη γνώση. Ζούμε ένα κύμα εκδημοκρατισμού της γνώσης. Παλιότερα, για να δει κανείς τη βιβλιοθήκη του Κέμπριτζ, έπρεπε να ταξιδέψει χιλιάδες χιλιόμετρα. Σήμερα, μπορεί να βρει τα βιβλία της από το γραφείο του. Παλιότερα, έπρεπε να έχει κάποιος λεφτά για να παρακολουθήσει μαθήματα του MIT. Σήμερα, έρχονται διαδικτυακά στο σπίτι του.

Σ' αυτόν τον υπαρκτό εκδημοκρατισμό της γνώσης ορθώνονται τρεις γκρίνιες. Η μία είναι η άρνηση της τεχνολογίας, εξαιτίας των πιθανών κινδύνων που έχει η ανάπτυξή της. Ο Πολ Βιρίλιο, για παράδειγμα, έγραψε την «Πληροφοριακή Βόμβα». Είναι σίγουρος ότι η κοινωνία της γνώσης ενέχει κινδύνους, αλλά άγνωστους. Δεν τους ξέρει, αλλά... υπάρχουν. Η δεύτερη γκρίνια έχει να κάνει με τα «παιδάκια της Αφρικής». Το ακούμε για κάθε νέα τεχνολογία: «Τι να το κάνω εγώ το εμβόλιο για το Αλτσχάιμερ, όταν τα παιδιά της Αφρικής δεν έχουν ούτε ασπιρίνη για τον πυρετό;». Το επιχείρημα έχει εν μέρει λογική. Πραγματικά «τι να το κάνεις το εμβόλιο για το Αλτσχάιμερ, αν δεν έχεις Αλτσχάιμερ;». Αν όμως αποκτήσεις, το πρώτο που ξεχνάς είναι τα «παιδάκια της Αφρικής». Η τρίτη γκρίνια έχει να κάνει με το διαβόητο «ψηφιακό χάσμα». Βέβαια, καμιά τεχνολογία, καμιά επιστημονική επανάσταση δε διαχέεται αμέσως σε όλη την υφήλιο. Ο Γουτεμβέργιος τύπωσε την πρώτη Βίβλο το 1455· ωστόσο στην Ελλάδα η τυπογραφία ήρθε στις αρχές του 19ου αιώνα. Όσο για το τυπωμένο βιβλίο, ακόμη πασχίζουμε να γίνει κτήμα του ελληνικού λαού. Το σημαντικό, όμως, είναι ότι η επανάσταση έγινε και ακόμη προχωρεί. Εξάλλου, αυτοί που μιλούν για ψηφιακό χάσμα στην Αφρική πρέπει να αναλογιστούν ποιο είναι το τυπογραφικό χάσμα του δυτικού κόσμου με την Αφρική.

Πολύ περισσότεροι άνθρωποι μπορούν να μετέχουν ισότιμα στην κοινωνία της γνώσης και πλέον όχι μόνον ως αναγνώστες, αλλά και ως συγγραφείς. Στον κυβερνοχώρο, οικονομικά και τεχνολογικά, όλοι βρίσκονται στο ίδιο σημείο εκκίνησης. Στο διαδίκτυο, το άρθρο ενός δημοσιογράφου είναι εξίσου προσβάσιμο με το άρθρο ενός πιτσιρίκου. Δηλαδή, τα δίκτυα επικοινωνιών ισοπεδώνουν παλιές ιεραρχίες της βιομηχανικής κοινωνίας και απομένει να δούμε αν θα συνθέσουν νέες. Στον κυβερνοχώρο λειτουργεί καθένας σύμφωνα με τις ανάγκες του και τις δυνατότητές του. Αυτό όμως δημιουργεί έναν κατακερματισμό της εμπειρίας που τρομάζει πολλούς. Η κοινότητα χρειάζεται την κοινή εμπειρία για να είναι κοινότητα. Από την άλλη, όλη αυτή η πληθώρα διαθέσιμων πληροφοριών μετατρέπεται σε άγχος. «Πληροφοριακό άγχος» το ονομάζουν κάποιοι ψυχολόγοι: «να προλάβω να δω το ένα, να διαβάσω το άλλο, να μη χάσω το τρίτο, ώστε να μην είμαι εκτός θέματος και εκτός της κοινότητας όπου ζω και λειτουργώ». Αυ-

τό το άγχος είναι λογικό να υπάρχει και να μεγαλώνεται, όσο μεγαλώνει το ποσό των πληροφοριών που όλοι έχουμε διαθέσιμες.

Όλα αυτά είναι πραγματικά, αλλά το ίδιο θα έλεγε κι ένας μοναχός του Μεσαίωνα βλέποντας την πλημμύρα των αιρετικών κειμένων που άρχισαν να βγαίνουν από τις τυπογραφικές μηχανές. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η πληροφορική επανάσταση είναι σε μετάβαση και κάθε επανάσταση σε μετάβαση διασπείρει σύγχυση. Το παλιό δεν έχει πεθάνει και το καινούριο δεν έχει γεννηθεί.

Πάσχος Μανδραβέλης, «Οι γκρίνιες για το διαδίκτυο»,
Η Καθημερινή, 27-9-2009 (Διασκευή)

1.3.7. Να γράψετε την περίληψη του κειμένου που σας δόθηκε σε 80 έως 100 λέξεις. (Επαναληπτικές Πανελλαδικές Εξετάσεις Ημερήσιων Λυκείων 2008)
Πολλοί – δε θα πούμε οι περισσότεροι – νομίζουν πως η Δημοκρατία είναι ένα πολίτευμα. Δεν ξέρουν πως πρόκειται γι' απόληξη κι όχι γι' αφηρησιά. Δημοκρατία σημαίνει αναβαθμός πολιτισμού. Προϋποθέτει πολλά πράγματα· όχι απλώς έναν ιδεολογικό προσανατολισμό ή μια κατεύθυνση του γούστου. Γίνεσαι άξιος να υψωθείς ως τη δημοκρατική ιδέα όταν έχεις πριν διανύσει κάποια στάδια εσωτερικού εκπολιτισμού.

Ένας λαός άξιος της Δημοκρατίας δίνει εξετάσεις καθημερινά, όχι μονάχα μπροστά στην κάλπη: δίνει εξετάσεις στα πιο μικρά πράγματα της καθημερινής ζωής: σέβεται τη θέση του στην «ουρά», προσέχει να μην ενοχλεί το διπλανό του, πιστεύει πως έχει πρώτα καθήκοντα κι έπειτα δικαιώματα. Η κοινωνική αγωγή είναι αναγκαία προϋπόθεση της Δημοκρατίας. Πώς μπορεί να βοηθήσει Δημοκρατία δίχως το σεβασμό του διπλανού σου;

Υπάρχει όμως κι ένα άλλο στάδιο βαρβαρότητας που πρέπει να ξεπεραστεί, για να είναι ένας λαός άξιος της Δημοκρατίας: το στάδιο του θαυμασμού προς τη βαναυσότητα. Η χοντρή πλάνη να την περνάει κανένας για δύναμη. Η πραγματική δύναμη είναι κάτι πολύ πιο δύσκολο εξακριβώσιμο απ' ό,τι πιστεύει ο κόσμος. Εμφανίζεται, αθόρυβη και σεμνή, εκεί που κανένας σχεδόν δεν το φαντάζεται: στο εργαστήρι του σοφού, στο κελί του αγίου, στη φυλακή του επαναστάτη. Σπανιότατα στο προσκήνιο. Γιατί δύναμη ανθρώπου θα πει ένα και μόνο: δύναμη ψυχής. Κι αυτή φανερώνεται στη μοναξιά και στον κατατρεγμό, όχι στην αγορά και στο θρίαμβο.

Η Δημοκρατία περνάει στον καιρό μας και δοκιμασία και κρίση. Το πρόβλημά της είναι σύνθετο. Δοκιμασία για τη Δημοκρατία είναι η ανάγκη να κυβερνήσει ανθρώπινα σύνολα τεράστια, που ξεπερνάνε τα φυσικά της μέτρα. Γιατί το δημοκρατικό πολίτευμα είναι εφικτό εκεί όπου όλα βρίσκονται στα μέτρα του ανθρώπου, όπου η άσκηση της εξουσίας κι ο έλεγχός της είναι άμεσα ή σχεδόν άμεσα, όπου το άτομο έχει υπόσταση, δε μεταβάλλεται σ' απρόσωπη μονάδα μέσα σε

αστρονομικό αριθμό. Το αν θα μπορέσει να περισωθεί η Δημοκρατία μέσα στα ωκεάνια ανθρώπινα σύνολα της σημερινής και της αυριανής εποχής είναι κάτι που θα το ιδούν όσοι επιζηήσουν κι αυτοί που θα 'ρθουν. Κρίση όμως περνάει η Δημοκρατία στην αναμέτρησή της με την εσωτερική πραγματικότητα. Πόσοι και πού είναι ώριμοι να τη δεχτούν; Πόσοι έχουν το ανάστημα να τη δικαιώσουν;

Άγγελος Τερζάκης, Προσανατολισμός στον αιώνα
Οι Εκδόσεις των Φίλων, 1992

1.3.8. Να γράψετε την περίληψη του κειμένου που σας δόθηκε σε 90 έως 110 λέξεις. (Πανελλαδικές Εξετάσεις Ημερήσιων Λυκείων 2009)

Η μεγαλύτερη αρετή του βιβλίου είναι ότι σου προτείνει έναν πόλεμο έντιμο: Διαλέγεις τα βιβλία που θέλεις· μόνα τους εκείνα, όταν διαθέτεις ηθική υγεία, σε παραινούν, κι άθελά τους ακόμα, να διαβάσεις άλλα, αντίθετα, για να μορφώσεις γνώμη, να συγκρίνεις, να διαφωτιστείς, να επιβεβαιώσεις την προσωπική σου αυτοτέλεια, να μη γίνεις ετερόφωτος, ετεροκίνητος. Έτσι, με το ένα βιβλίο ν' ανασκευάζει ή να πολεμάει τ' άλλο, όλα μαζί σε γυμνάζουν στη διαδικασία του διαλόγου, όπου κανένας δε ρητορεύει από «θέσεως ισχύος», γιατί εδώ την αυθεντία, όταν κι όπου υπάρχει, με τρόπο πάντως ελέγξιμο, δεν την περιφρουρεί καμιά αστυνομική δύναμη. Δικαίωμά σου να κρίνεις και τους μέγιστους, υπό προσωπική σου ευθύνη. Μ' αυτή την έννοια και μόνο – δηλαδή με την υψηλότερη – μπορεί κανένας να μιλάει, όπως συνηθίζεται, για «δημοκρατία των Γραμμάτων». Δεν είναι καθεστώς ακέφαλο: οι άριστοι διαλάμπουν, και σε κλίμακα διεθνή. Αλλά δε σε υποχρεώνει, δηλαδή δε σε υποτάσσει, κανένας τους.

Η αρετή τούτη γίνεται εντονότερα αισθητή σε καιρούς πολιτικά σκοτεινούς ή ισκιωμένους, όταν τα μαζικά μέσα επικοινωνίας μπαίνουν αυθωρεί στην υπηρεσία του σατραπισμού. Το βιβλίο τότε, ως ελεύθερη έκφραση ιδεών, ή απαγορεύεται – κι αυτό γίνεται τότε πανηγυρική εκδήλωση αδυναμίας των κρατούντων – ή απομένει μόνο του να διασώσει την αξιοπρέπεια των συνειδήσεων. Τα μέσα μαζικής επικοινωνίας τού σπίνουν πολιορκία στενή, για να το παραμερίσουν, να το υποκαταστήσουν. Όταν το πετυχαίνουν, αυτό πληρώνεται πανάκριβα από τον άνθρωπο, με αντίτιμο το αυτεξούσιό του. Δοκιμάστε όμως να χρησιμοποιήσετε το βιβλίο ως μέσο προπαγάνδας: Αναδίνει αμέσως μιαν αποφορά σ' ακτίνα μακρύτατη, ειδοποιεί. Είναι, θα έλεγε κανένας, μαγική, ακατάλυτη, η ζώνη που περιβάλλει την αγνότητα του βιβλίου.

Υπάρχουν σοβαροί λόγοι να πιστεύουμε πως ο πολιτισμός μας έχει παρεκκλίνει, αν δεν έχει πάρει ολότελα στραβό δρόμο κάτω από την επίδραση σκοτεινών εκμεταλλευτών. Μόνη ελπίδα να διορθωθεί η πορεία του, όσο θα είναι ακόμα καιρός, το βιβλίο. Ο Βολταίρος είχε πει κάποτε πως τον κόσμο τον κυβερνάνε τα βιβλία. Σήμερα πρέπει ένας άλλος λόγος, ακόμα πιο κρίσιμος, να ειπωθεί:

πως ο κόσμος, αν σωθεί, θα το χρωστάει στο βιβλίο. Γιατί αυτό το γκόλφι της ανθρωπιάς έχει τη δύναμη να ξορκίζει τα δαιμόνια, να εξυγιαίνει την ατμόσφαιρα, να οπλίζει τη λυτρωτική φαντασία, να ξυπνάει την αυτογνωσία, ν' ανάβει το μάτι, να στυλώνει το φρόνημα, να ψυχώνει το χέρι. Η μάχη του ανθρώπου δε θα χαθεί ενόσω θα υπάρχει καταφυγή του Λόγου, το βιβλίο.

Άγγελος Τερζάκης, *Ταραγμένες ψυχές*,
Οι Εκδόσεις των Φίλων, 1993

1.3.9. Να γράψετε την περίληψη του κειμένου που σας δόθηκε σε 100 έως 120 λέξεις (Εισαγωγικές Εξετάσεις Ομογενών 2012)

Ο ασυμβίβαστος είναι μια πραγματικότητα του καιρού μας, γιατί δεν είναι ο ένας, ο μοναδικός και ο μοναχικός, καθώς άλλοτε, είναι πια οι πολλοί και ιδίως αυτοί οι νέοι που έρχονται με κραυγές και συχνά με απειλητικές χειρονομίες να μας επιπλήξουν για όσα έχουμε πράξει, για όσα έχουμε διασώσει και να μας στερήσουν το δικαίωμα της παρουσίας, αν το μπορέσουν.

Όταν μιλούμε για τους ασυμβίβαστους, έχουμε κυριότατα στο νου μας αυτούς τους νέους ανθρώπους. Το ασταμάτητο «όχι» τους. Έγραψα κάπου αλλού, και το πιστεύω πάντα, πως η Ιστορία προχωρεί με το «όχι», δεν προχωρεί με το «ναι». Με το «ναι» αποτελματώνεται. Το «όχι» μπορεί και να έχει ατομική προέλευση, να είναι η εξέγερση ενός προσώπου, μια αυτόβουλη ενέργεια. Το «ναι» σπανιότατα είναι η ολόψυχη και φωτισμένη συγκατάθεση. Στις περισσότερες περιπτώσεις προέρχεται από ραθυμία, ατολμία, αδιαφορία ή έλλειψη εσωτερικής ανησυχίας. Το «ναι» πληρώνεται – και πλουσιοπάροχα κάποτε. Το «όχι» πληρώνει – και αδρότατα κάποτε.

Και, φυσικά, αυτή τη στιγμή δεν πρόκειται για το «όχι» του αντιρρησία, του αρνητικού τύπου, που είναι απαράγωγος από φυσικού του και πολεμάει κι απαρνιέται τα πάντα για να μπορέσει αυτόνομα να υπάρξει, όπως συχνά συμβαίνει στην ανέλιξη της πνευματικής ζωής, όπου στέρφοι και πικρόχολοι και κακόπιστοι προσπαθούν να πλάσουν ένα ατομικό πεπρωμένο με την αδιάκοπη άρνηση, καθώς τα σκυλιά που γαβγίζουν και γρούζουν, γιατί δεν έχουν άλλο τρόπο να δηλώσουν την ύπαρξή τους. Ο λόγος είναι για το φωτισμένο, συλλογισμένο, σταθερό, αμετακίνητο «όχι», για μια απόφαση ψυχής και πνεύματος.

Η κραυγή των σύγχρονων ασυμβίβαστων, τουλάχιστον των περισσότερων – γιατί καμιά γενίκευση δεν είναι σωστή –, είναι μια αυθόρμητη κίνηση, που δεν έχει προφτάσει να συλλογιστεί τον εαυτό της. Και τούτο είναι η αδυναμία της. Τα «άγουρα χρόνια» είναι όλο φλόγα. Άλλωστε, εμείς οι πρεσβύτεροι αυτή τη φλόγα τη θεωρούμε προνόμιο και τη μακαρίζουμε. Και η φλόγα δε φωτίζει μονάχα· πυρπολεί κιόλας και κατακαίει και μεταμορφώνει σε στάχτη.

Οι ασυμβίβαστοι «ασεβούν» και προς την παράδοση. Την υποβάλλουν σ' εξα-

ντλητική ανάκριση, για να την αναγκάσουν να ομολογήσει την κενότητά της, όπου, φυσικά, συμβαίνει να είναι κενή. Κι επειδή οι καιροί μας είναι σκληροί, η αντιπαρδοσιακή επιδρομή παίρνει τη μορφή καταιγίδας, που τρομάζει τους απλοϊκούς και εξουθενώνει τους ανυποψίαστους χρησιμοθηρικούς. Αυτή η αντιπαρδοσιακή επιδρομή μοιάζει με διάρρηξη σε καλά ασφαλισμένο χρηματοκιβώτιο. Η επίδραση, επομένως, των ασυμβίβαστων, ακόμη κι όταν δεν είναι φανερή, είναι φυσικό να έχει υποβάλει την παράδοση σε σκληρότατη δοκιμασία.

Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, *Οι σκληροί καιροί, Οι Εκδόσεις των Φίλων*, 2004.
(Απόσπασμα σε διασκευή)

1.3.10. Να γράψετε την περίληψη του κειμένου που σας δόθηκε σε 100 έως 120 λέξεις. (Επαναληπτικές Πανελλαδικές Εξετάσεις Ημερήσιων Λυκείων 2013)

Ο διάλογος – είτε προέρχεται από ένα πρόσωπο είτε από περισσότερα – ασκεί στην ψυχή του ακροατή έντονη παιδευτική επίδραση, όπως άλλωστε όλα τα συνταρακτικά συμβάντα. Αυτός – σε αντίθεση με το μονόλογο, που είναι πολλές φορές ανιαρός, πληκτικός και μονότονος – διακρίνεται για την ευλυγισία, την πολλαπλότητα, τη ζωντάνια και τις αντιθέσεις, ώστε να δίνει μια πιο αληθινή εικόνα του κόσμου, με ζωρότερα χρώματα. Έτσι διατηρεί αδιάπτωτο το ενδιαφέρον των ακροατών. Η κατανόηση της αλήθειας αυτής συνετέλεσε ώστε να δίνεται κατά τη διδασκαλία μεγαλύτερη βαρύτητα στο διάλογο παρά στο μονόλογο. Ιδιαίτερα κατά τα τελευταία χρόνια, σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, καθίσταται όλο και περισσότερο αισθητή η αναγκαιότητά του προς αποδοτικότερη και ουσιαστικότερη μάθηση.

Παιδεία, κατά τον Πλάτωνα, είναι η «ολκή» και η αγωγή των παιδιών προς τον «ορθό λόγο». Αυτό επιτυγχάνεται καλύτερα και ευκολότερα με τη συμμετοχή και τη συνεργασία του μαθητευόμενου στο παιδευτικό έργο, επειδή το ενδιαφέρον διατηρείται σε υψηλά επίπεδα, οι δε νοητικές και ψυχικές δυνάμεις των μετεχόντων σ' αυτό βρίσκονται σε συνεχή εγρήγορση. Ο μαθητής, συνεπώς, δεν παραμένει παθητικός δέκτης μιας ψυχρής μετάδοσης έτοιμων γνώσεων, αλλά και ο ίδιος ζητάει να βρει την αλήθεια, με το να ερευνά, να εξετάζει, να ερωτά και να ελέγχει. Βρίσκεται γενικά σε διαλεκτική μάχη συχνών εναλλαγών επίθεσης και άμυνας, με αποτέλεσμα να σημειώνεται πνευματική ανύψωση και ψυχική καλλιέργεια. Με τον τρόπο αυτό, ο διάλογος αποκτά ένα δραματικό στοιχείο, αφού τα δρώντα πρόσωπα δοκιμάζουν μια διαλεκτική περιπέτεια, ανάλογη με εκείνη των ηρώων της τραγωδίας, η οποία συνίσταται, κατά τον Αριστοτέλη, σε μεταβολή στο αντίθετο των «πραττομένων». Η περιπέτεια των προσώπων του διαλόγου έγκειται στην αμηχανία, στην οποία αυτά περιπίπτουν με τον ειρωνικό Σωκρατικό έλεγχο. Έτσι η παιδεία καθίσταται μια τάση, που διαπερνά όλο τον ανθρώπινο βίο.

Ενώ αντικείμενο της τραγωδίας είναι τα σοβαρά και τα σπουδαία, της κωμωδίας είναι τα γελοία. Οι μορφές αυτές του δράματος βρίσκονται σε αντίθεση μεταξύ τους. Δεν είναι όμως δυνατόν να αποκτήσει κανείς πλήρη γνώση του ενός, χωρίς να γνωρίζει το άλλο. Στις αντιθετικές έννοιες, στις οποίες συγκαταλέγονται η τραγωδία και η κωμωδία, απαιτείται παράλληλη γνώση και των δύο. Από τη διαπίστωση αυτή ο Πλάτωνας συνάγει την αναγκαιότητα εκμάθησης εκείνων των «παιγνίων» που προκαλούν τον γέλωτα. (Το τρίτο είδος είναι το λεγόμενο σατυρικό δράμα). Τόσο η τραγωδία όσο και η κωμωδία έχουν διδακτικό σκοπό, αφού επιδιώκεται να δοθούν ορισμένα μηνύματα. Το ένα είναι αναγκαίο συμπλήρωμα του άλλου. Συστατικά στοιχεία του δράματος είναι ο διάλογος και η μίμηση. Αυτά ενυπάρχουν στο φιλοσοφικό έργο του Πλάτωνα, αφού ο ίδιος αποκαλεί την «πολιτεία» του, όπως είδαμε, μίμηση του άριστου βίου. Με την τραγωδία, την κωμωδία και το σατυρικό δράμα ολοκληρώνεται το δράμα της ζωής. Τα τρία αυτά ποιητικά είδη, τα οποία σε τελευταία ανάλυση γίνονται δύο, πραγματεύονται τα σπουδαία και τα γελοία, τα σοβαρά και τα αστεία. Αυτά, μεταφερόμενα στην εκπαίδευση, αποκαλούνται από τον Πλάτωνα «παιδιά» και «παιδεία», δηλαδή παιχνίδι και σπουδή. Ο Σωκράτης διαλεγόταν παίζοντας και σπουδάζοντας.

Η αναγκαιότητα και η χρησιμότητα του γέλιου, κατά τη μάθηση, τεκμηριώνονται από τον Πλάτωνα και κατ' άλλο τρόπο. Υποστηρίζει συγκεκριμένα ότι, επειδή οι παιδικές ψυχές δεν μπορούν να υποφέρουν για πολύ τη σοβαρότητα και την επιμέλεια, είναι ανάγκη να διανθίζεται το μάθημα με τραγούδια και αστεία. Αυτά δεν είναι αυτοσκοπός αλλά απλώς μέσον, προκειμένου να συντελεστεί η μάθηση ευκολότερα. Κάνει μάλιστα μια παρομοίωση του μαθητή με τον ασθενή. Όπως, δηλαδή, προσπαθούν να δώσουν στον άρρωστο το κατάλληλο φάρμακο με νόστιμα και γλυκά εδέσματα, ενώ ό,τι δεν επιτρέπεται να πάρει (πλην όμως τα επιθυμεί) του προσφέρεται με άνοστα φαγητά, έτσι και κατά τη διδασκαλία είναι απαραίτητο το γέλιο. Με τον τρόπο αυτό, τα παιδιά συνηθίζουν με ορθό τρόπο να ασπάζονται και να υιοθετούν τα καλά και να αποφεύγουν τα κακά. Αναπόσπαστο λοιπόν στοιχείο της παιδευτικής αξίας του διαλόγου, και συνεπώς συστατικό της διδασκαλίας, είναι και το λεγόμενο χιούμορ του δασκάλου, το οποίο θεωρείται ακόμα και σήμερα αναγκαίο για επιτυχή μάθηση, ώστε αποκαλείται παιδαγωγική αρετή. Κι αυτό, γιατί η χαρά και η λύπη είναι πρωταρχική αίσθηση και βασικό κριτήριο ενεργειών των παιδιών. Με βάση αυτές, δημιουργούνται η «αρετή» και η «κακία» στην παιδική ψυχή. Η κατάκτηση δε της αρετής ονομάζεται αληθινή παιδεία.

Κουμάκης Γεώργιος, «Διάλογος», *Η πολιτική φιλοσοφία σήμερα*, εκδ. Καρδαμίτσα, 1994 (Διασκευή)